

Yıldız Sarayı'nın Yağmalandığı İddiası, Mütareke Dönemindeki Yağma Davası ve Neticesi*

Hasan Ali Polat* – Osman Akandere*

(ORCID ID: 0000-0001-6658-932X - 0000-0001-7875-4214)

Makale Gönderim Tarihi

09.02.2020

Makale Kabul Tarihi

06.03.2020

Özet

II. Meşrutiyet döneminin en mühim hadiselerinden biri olan 31 Mart Vak'ası, Hareket Ordusu'nun Selanik'ten İstanbul'a yürüyüşü, şehri ve Yıldız Sarayı'nı kontrol altına almasıyla tamamen bastırıldı. Akabinde Sultan II. Abdülhamid, hadise ile "ilişkilendirilerek" tahttan indirilip Selanik'e sürgün edildi.

Mondros Mütarekesinin imzalanması sonrasında ise Hareket Ordusu'nun Yıldız Sarayı'nı yağmaladığı yönünde iddialar gündeme getirilmeye başlandı. Nitekim İttihâd ve Terakki Cemiyeti muhalifleri, İttihâdçıları ve Hareket Ordusu mensuplarını, Yıldız'ı yağmalamak, Saray'daki para ve değerli eşyalara el koymakla itham etti. Aslında 1909 sonrasında kısık seslerle dile getirilen bu ithamlar, İttihâdçılardan iktidarı bırakmak zorunda kaldıkları Ekim 1918'den itibaren daha gür bir şekilde ifade edilmeye başlandı. Neticede Mütareke döneminde, her kötülüğün müsebbibi olarak değerlendirilen İttihâdçılara yönelik muhakemeler başlatıldı. Bu süreçte İttihâdçılara yöneltilen suçlamalardan biri de 1909 Yıldız yağması iddiaları idi. Nemrut Mustafa Paşa riyasetindeki I. Divân-ı Harb-i Örfî tarafından gerçekleştirilen muhakeme neticesinde Ayan azası Ferik Hüseyin Hüsnü, Galip ve Rıza Paşaların da dâhil olduğu pek çok şahıs "yağmagerlik" yaptıkları gerekçesiyle askerlik mesleğinden ihraç edilerek çeşitli cezalara çarptırıldı.

* Bu çalışma, 22-24 Ekim 2018 tarihleri arasında düzenlenen "Vefatının 100. Yılında Sultan II. Abdülhamid ve Dönemi Uluslararası Kongresi"nde sunulan aynı başlıklı bildirinin üzerinde çalışılmış ve genişletilmiş hâlidir.

* Dr. Öğr. Üyesi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi, Tarih Bölümü, halipolat@erbakan.edu.tr.

* Prof. Dr., Necmettin Erbakan Üniversitesi, A. Keleşoğlu Eğitim Fakültesi, oakandere@erbakan.edu.tr.

Bu çalışmada; arşiv kaynakları, gazete ve hatıralar ışığında, Abdülhamid'in hal'i sonrasında Yıldız Sarayı'na yönelik yağma iddialarının boyutlarının ele alınmasına çalışılacaktır. İlaveten, Mütareke dönemindeki yağma iddiaları üzerine gerçekleştirilen muhakeme ve cezalandırmalar üzerinde durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Yıldız Sarayı yağması, İttihâdçılar, Hareket Ordusu, I. Divân-ı Harb-i Örfî, II. Abdülhamid.

The Claim that Yıldız Palace Was Looted, the Looting Case in the Armistice Period and its Result

Abstract

One of the most important events of the 2nd Constitutional period, the March 31 Incident, was completely suppressed after the Movement Army took control of the city and the Yıldız Palace after walking from Istanbul to Thessaloniki. Subsequently, Sultan Abdulhamid II was "related" to the incident and was exiled to Thessaloniki.

When it came to the Armistice period, the Movement Army has been allegedly raided by the Yıldız Palace in the process of taking it under control. Opponents of the Committee of Union and Progress have accused members of the Union and Movement Army of looting the Yıldız Palace, seizing money and valuables in it. These accusations, perhaps which were voiced after the end of 1909, was highlighted since October 1918, when the Unionists were forced to abandon their power. Because after the Union and Progress left the power, the Unionists began to be regarded as a relentless "enemy" of the state and the nation.. Thus, during the Armistice period, the judgments against the Unionists, which were considered to be responsible of every evil, were initiated. One of the accusations against the Unionist in this process was the allegations of 1909 Yıldız Palace Looting. Thus, the claims of looting became the subject of litigation. In the consequence of the judgment carried out by the 1st Customary Court Martial in the chairmanship of Nemrut Mustafa Pasha, and many people including Landed Proprietor member Ferik Hüseyin Hüsnü, Galip and Riza Pashas were expelled from the military profession on the grounds of "looting" and they have been sentenced to various kinds of punishment.

In this study, in the light of archive resources, newspapers and memories, the dimensions of the claims of Yıldız Palace looting after the dethronement of Abdulhamid will be discussed. In addition, it will focus on the judgments and punishment over the allegations of looting during the Armistice period.

Keywords: Yıldız Palace Looting, Unionists, Movement Army, 1st Customary Court Martial, Abdulhamid II.

Giriş

Yıldız Sarayı¹, II. Abdülhamid döneminde saltanat merkezi mevkiine yükseldi ve Sultan'ın tahttan hal'ine değin bu mevkiini muhafaza ederek devletin yönetildiği yegâne merkez oldu; Sultan'ın şahsiyle özdeş hâle geldi. Zira devlete ait bütün işler Yıldız'dan görülmekteydi. Çünkü Abdülhamid, Bâbiâli'nin gücünü kırmayı ve idareyi -1890'ların ortasından itibaren- bütünüyle Saray'a taşımayı başarmıştı.² Ancak Sultan'ın meşrutî idareyi yeniden ilân etmek zorunda kalması, kendisinin kurduğu düzenin büyük yara almasına sebep oldu. İttihâd ve Terakki Cemiyeti'nin ciddî bir güç olarak ortaya çıkışı, Saray'ın gücünü kıran mühim bir gelişme oldu; Abdülhamid güç kaybederken, İttihâd ve Terakki Cemiyeti ile Bâbiâli güç devşirdi. Bir diğer güç odağı olarak da matbuat ortaya çıktı.

II. Meşrutiyet'in ilânı "hürriyet", "adalet", "eşitlik" ve "kardeşlik"i sağlayacak sihirli bir değnek olarak telakki edilmekteydi, fakat öyle olmadı; meşrutî idare öncesinden süregelen sıkıntılara kalıcı bir çözüm getirilemedi. Ayrıca bu dönemde, mektepli zabitlerin tavırları, talebe-i 'ulûm meselesi, matbuattaki sert tartışmalar, siyasî çatışmalar, siyasî cinayetler ve Cemiyet-Bâbiâli çekişmesi, ortamın iyice gerilmesine sebep olduğu gibi böylesi aşırı siyasîleşmiş bir ortamda ülke hızla 31 Mart Vak'ası'na doğru yürüdü.³ Nitekim bu vak'a meşrutî idare açısından çok büyük bir travmadır.

31 Mart 1325'te [13 Nisan 1909] ortaya çıkan ve meşrutî idareyi hedef alan bu ayaklanma, Selanik'ten gelen Hareket Ordusu tarafından bastırıldı. Mahmut Şevket Paşa, Ayastefanos'a kadar gelen ordunun başına geçti ve 23 Nisan'da İstanbul'u ele geçirme emrini verdi. Yer yer

¹ Yıldız Sarayı'nda, III. Selim döneminde annesi Mihrişah Sultan adına yapılan bir kasır ile başlayan inşa faaliyetleri Sultan Abdülaziz döneminde inşa ettirilen Büyük Mabeyn Köşkü, Çit Kasrı, Malta ve Çadır köşkleri ile devam etti ve II. Abdülhamid döneminde nihai şekline geldi. Yıldız Sarayı hakkında tafsilat için bkz. Bülent Bilgin, "Yıldız Sarayı", *DİA*, c. 43 (2013), s. 541-544.

² Ali Akyıldız, *Osmanlı Bürokrasisi ve Modernleşme*, İletişim Yayınları, 4. bs., İstanbul 2012, s. 165-170; François Georgeon, *Sultan Abdülhamid*, İletişim Yayınları, 2. bs., İstanbul 2012, s. 202.

³ 31 Mart Vak'ası'nın sebepleri hakkında bkz. Zekeriya Türkmen, "31 Mart Olayından Sonra Yıldız Evrakı Tetkik Komisyonu'nun Kuruluşu, Faaliyetleri ve Yıldız Sarayı'nın Araştırılması", *Osmanlı*, c. 2, (1999), s. 430.

gerçekleşen çatışmalar neticesinde İstanbul, 25 Nisan’da Hareket Ordusu’nun kontrolüne geçti⁴; aynı gün Mahmut Şevket Paşa tarafından İdâre-i Örfiyye ilân edildi.⁵ Akabinde 31 Mart Vak’ası’nda dahli olanlara yönelik takibat ve tevkifâta girişildi. Teşkil olunan Divân-ı Harb-i Örfiler hadisede dahli olduğu iddiasıyla pek çok kişiyi cezalandırdı.⁶

31 Mart Vak’ası sebebiyle Hareket Ordusu’nun İstanbul’u ele geçirme harekâtının bir parçası olarak Yıldız Sarayı da aynı gün [25 Nisan] mukavemetsiz bir şekilde II. Fırka Kumandanı Mirliva Şevket Turgut Paşa tarafından kontrol altına alındı. Yıldız harekâtına gönüllü birlikler de iştirak ettiler; Sandanski reisliğindeki meşhur Bulgar çetesi de Yıldız harekâtında yer almaktaydı.⁷ Düzensiz, disiplinden uzak gönüllü birliklerin, Hareket Ordusu mensubu olarak Yıldız harekâtına katılması birtakım istenilmeyen durumların ortaya çıkışına zemin hazırlar nitelikteydi.

Hareket Ordusu, Yıldız’a hâkim olunca Abdülhamid’in sadık bendeleri birer birer tevkif edilerek idam, kürek ve sürgün gibi çeşitli cezalara çarptırıldı. Saray kontrol altına alınınca, II. Abdülhamid’in tahtına yönelik harekete geçildi. Sultan Abdülhamid’in “saltanattan feragat etmesi ya da hal’ edilmesi seçeneklerinden hangisi münasip görülürse ona göre davranılmasının caiz olduğu” yönündeki fetvâ⁸ mucibince 27 Nisan 1909 tarihinde Meclis-i Umûmî-i Millî tarafından oybirliğiyle hal’ edildi. Meclis tarafından hazırlanan kararnamede, Abdülhamid’in, fetvâ mucibince hal’ edildiği ve yerine Mehmet

⁴ “Hareket Ordusu’nun Payitaht’a Dühûlü”, *Musavver Muhît*, 18 Nisan 1325 [1 Mayıs 1909], c. 2, Nu: 2-24, s. 33-37; Zekeriya Türkmen, *Osmanlı Meşrutiyetinde Ordu-Siyaset Çatışması*, İrfan Yayınları, 2. bs., İstanbul 1999, 83-87.

⁵ “İdâre-i Örfiyye Beyânâmesi”, *Takvim-i Vekayi*, 13 Nisan 1325 [26 Nisan 1909], Nu: 192, s. 1.

⁶ 31 Mart Vak’ası akabinde idareten ya da mahkemeler tarafından gerçekleştirilen cezalandırmalar hakkında tafsilat için bkz. Hasan Ali Polat, *II. Meşrutiyet Döneminde Siyasî Sürgünler (1908-1918)*, Doktora Tezi, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya 2018, s. 184-203.

⁷ Türkmen, a.g.e., s. 120-121; Mustafa Turan, *Elli Beş Yıldır Esrarı Milletten Gizli Kalmış Olan Taşkışlada 31 Mart*, Çelikcilt Matbası, İstanbul 1964, s. 75.

⁸ “Sûret-i Fetevâ-yı Şerîfe”, *Takvim-i Vekayi*, 15 Nisan 1325 [28 Nisan 1909], Nu: 194, s. 1; “Taraf-ı Meşihat-ı Celîle’den Verilen Fetevâ-yı Şerîfe’nin Sûretidir”, *Sabah*, 15 Nisan 1325 [28 Nisan 1909], Nu: 7036, s. 1.

Reşat'ın tahta çıkmasının kabul edildiği belirtildi.⁹ II. Abdülhamid, İstanbul'da ikameti mahzurlu görüldüğü için hal'in ertesi günü [28 Nisan] Selanik'e gönderildi ve Alatini Köşkü'nde ikamete mecbur edildi.¹⁰ Abdülhamid'in hal'i ile Yıldız Sarayı da iktidarın/saltanatın merkezi olma mevkiini kaybetti. Saltanat merkezi Dolmabahçe Sarayı'na taşındı.¹¹ Ayrıca Hazine-i Hassa da Maliye'ye devredildi.¹²

Yıldız Sarayı'nda "Taharriyat" için Komisyon Teşkili, Komisyonun Çalışmaları ve Yıldız'daki Değerli Eşyalar Üzerine İddialar

Sultan Abdülhamid'in hal'i ve Selanik'e gönderilmesinin ertesi günü, Yıldız Sarayı'ndaki bütün eşya ve evrakların tespiti, tefriki ve sayımı için Şehremini Hazım Bey riyasetinde bir komisyon teşkil edildi. Komisyon azaları şu isimlerden mürekkepti: Meclis-i Emanet azasından Tevfik ve Miralay Muhyiddin Beyler, Sekizinci Belediye Dairesi Reisi Şevket Bey, Onuncu Süvari Alayı Kumandanı Kaymakam Cevdet Bey ve Erkân-ı Harbiye Binbaşısı İsmail Hakkı Bey.¹³ *Sabah* gazetesinin bir haberinde,

⁹ "Meclis-i 'Umûmi-i Millî Karâr-nâmesidir", *Takvim-i Vekayi*, 15 Nisan 1325 [28 Nisan 1909], Nu: 194, s. 1; "Meclis-i 'Umûmi-i Millî Karâr-nâmesidir", *Sabah*, 15 Nisan 1325 [28 Nisan 1909], Nu: 7036, s. 1.

¹⁰ "Bir Levha-i 'ibret: Abdülhamid Selanik'de", *Osmanlı*, 16 Nisan 1325 [29 Nisan 1909], Nu: 42, s. 1; "Abdülhamid'in Selanik'e İ'zâmı", *Servet-i Fünûn*, 16 Nisan 1325 [29 Nisan 1909], Nu: 277, s. 4; "Abdülhamid'in Seyâhati", *Hilal*, 15 Nisan 1325 [28 Nisan 1909], Nu: 4, s. 4.

¹¹ Saltanat merkezinin taşınmasıyla birlikte Yıldız'daki makam-ı saltanata mahsus bazı eşyaların da Dolmabahçe'ye nakli kararlaştırıldı. Sadaret'ten Hareket Ordusu Kumandanlığı'na bu hususta yazılan bir yazı için bkz. *BOA*, *BEO*., 3539/265410 [16 Nisan 1325 tarihli belge].

¹² *Musavver Muhîr*'in bir haberinde Hazine-i Hassa'nın Maliye'ye devri hakkında şöyle denilmektedir: "Haber aldığımızı göre Hazîne-i Hâssa'nın idâresi Mâlîye Nezâreti'ne devr ve rabt edilmiştir. Şu hâlde esâsen milletin mâlî olan emlâk ve arâzi-i hamîdî şimdiden sonra emlâk ve arâzi-i mîriye ve milliyeden ma'dûd olacak ve bûdcenin noksânı mühim bir telâfi görecektir." Bkz. "Hazîne-i Hâssa Mâlîye'ye Geçmiş", *Musavver Muhîr*, 23 Nisan 1325 [6 Mayıs 1909], c. 2, Nu: 3-25, s. 68.

¹³ "Yıldız Ne Olacak?", *Sabah*, 16 Nisan 1325 [29 Nisan 1909], Nu: 7037, s.1. s. 2; Komisyonun reisi haricindeki azaları, Yıldız'daki evrakı tetkike nezaretle vazifeli mebusların Meclis-i Mebusan'a sundukları mazbatada geçmektedir. Bkz. *MM ZC*, D. I, C. 3, içt. 1, 66. inikad, [21 Nisan 1325], s. 206; Daha sonra Yıldız Sarayı'nın muhafaza ve idaresi için Şehremini Hazım Bey'in riyasetinde teşekkül eden komisyona ise Müze Müdür Muavini Halil, Mekteb-i Mülkiye Müdürü Celal ve Cenab Şahabettin Beyler azâ tayin olunmuşlardır. Bkz. "Yıldız Sarayı", *Servet-i Fünûn*, 10 Mayıs 1325 [23 Mayıs 1909], Nu: 298, s. 3; Ayrıca evrak işleri için, bahçe ve dairelerin tanzimi ve hayvanatın

Hazım Bey riyasetindeki bu komisyonun, Saray’da sirkat ve suiistimale fırsat vermemek için mevcut eşyaları sayarak teslim edip mühürleyecekleri belirtilmektedir.¹⁴

Yıldız Sarayı’nda bu komisyon marifetiyle “taharriyat” [aramalar/araştırmalar] yapıldı. Sıkı güvenlik önlemlerinin alındığı¹⁵ bu taharriyat çalışması, dönemin matbuatında da geniş bir şekilde yer aldı. Matbuata yansıdığı kadarıyla Yıldız’da tespit edilen ve muhafaza altına alınan para ve değerli eşyaya dönük bazı bilgiler aşağıdadır:

Tespit edilerek Harbiye Nezareti’ne götürülen nakit, mücevher ve ziynet eşyaları:

- 450.000 lira.
- Gâyet kıymetli büyük incilerden müteşekkil yetmiş dört bin lirâ kıymetinde bir tespit.
- Yekûnu henüz malum olmayan 90.000 kadar banknot
- İki kasa içerisinde tespit edilen ve henüz sayılmayan, büyük bir yekûn teşkil edeceği belirtilen liralara
- Her gözü müteaddit gözlere taksîm edilen beş gözlü küçük bir çekmece içerisinde zuhur eden elmas, yakut, zebced vesâire. (Bunlara bazı zevât tarafından iki buçuk milyon lira kıymet tahmin edilmiştir.)
- Gâyet kıymetli ve murassa’ bir baston ile pırlantalı, yakutlu ağızlıklar. (Adet ve kıymetleri henüz malum değildir.)
- On iki çanta içerisinde tahminî 120.000 lira, bunlardan başka binek ve araba atı olarak iki yüz elli at ve Abdülhamid’in üç muhtelif

tefriki ve muhafazası ve sair için de komisyonlar teşkil edilmiştir. Bu heyetler için bkz. “Yıldız’daki Komisyonlar”, *Tanin*, 24 Mayıs 1325 [6 Haziran 1909], Nu: 273, s. 2; “Yıldız’daki Komisyonlar”, *Musavver Muhît*, 28 Mayıs 1325 [10 Haziran 1909], c. 2, Nu: 8-30, s. 243-244.

¹⁴ “Yıldız Ne Olacak?”, *Sabah*, 16 Nisan 1325 [29 Nisan 1909], Nu: 7037, s. 1.

¹⁵ Nitekim bir gazete haberinde güvenlik önlemleri hakkında şöyle denilmektedir: “...Yıldız’da taharriyat icrâ edildiğinden bütün Yıldız sıkı bir muhafaza altında bulundurulmaktadır.” Bkz. “Yıldız Sarayı’nda Taharriyat”, *Musavver Muhît*, 30 Nisan 1325 [13 Mayıs 1909], c. 2, Nu: 4-26, s. 102; Sedat Kumbaracılar da “Hareket Ordusu’nu sevk ve idare edenler, Yıldız’ın muhafazası için büyük gayret sarf etmişlerdir. Yıldız Sarayı abluka altına alınmış, giriş kapıları tutulmuş, giren çıkarlar aramaya tâbi tutulmuşlardı.” demektedir. Bkz. Sedat Kumbaracılar, “31 Mart Vak’ası ve Yıldız Sarayı Yağması”, *Hayat Tarih Mecmuası*, sy. 4 (Mayıs 1972), s. 74.

vaziyette imal edilmiş heykelleri ve henüz açılmamış kasa ve sandıkları vardır.¹⁶

Gazetelere yansıdığı çerçevede, Yıldız Sarayı'nda pek çok altın, gümüş, mücevher, elmas, pırlanta, değerli tablolar ve asar-ı nefise-i sanat tespit edildi.¹⁷ Örneğin Abdülhamid'in Selanik'e gönderilmesinin hemen akabinde, Nadir Ağa delaletiyle aramalar yapıldı ve bu aramalarda, marangozhanede, Sultan'a ait bir sandık ve bir de küçük çanta tespit edildi. Sandıkta, beşi bir yerde olmak üzere tahminen 500.000 Osmanlı kaimesi, küçük çanta içerisinde ise beşi bir yerde olmak üzere tahminen 25.000 altın mevcuttu. Yıldız'da bulunan değerli eşyalar Harbiye Nezareti veznesine teslim edildi.¹⁸ 7 Mayıs 1909 tarihli bir gazete haberine göre, ilgili tarihe kadar tespit edilen paranın miktarı 700.000 lira civarındadır. Yine Müze'de tespit edilen kitapların yanında, çini takımları, zümrüt, yakut ve elmaslarla süslenmiş kılıç ve silahlar ile hükümdarlar tarafından takdim edilen hediyeler milyonlarca lira kıymetindedir.¹⁹ Yıldız'daki köşklere birinde, Hicaz Sâbık Valisi

¹⁶ "Yıldız Sarayı'nda Taharriyât", *Hakem*, 25 Nisan 1325 [8 Nisan 1909], Nu: 19, s. 1-2; Bazı farklılıklarla birlikte benzer bir haber için bkz. "Yıldız Sarayı'nda Taharriyât", *Musavver Muhîr*, 30 Nisan 1325 [13 Mayıs 1909], c. 2, Nu: 4-26, s. 102; Bir çantada 166.000 lira, bir odada çanta içerisinde 300.000 lira banknot ile pek çok mücevher tespit edildi ve bunlar Harbiye Nezareti'ne götürüldü. Bkz. "Yıldız'da Bulunan Paralar", *Servet-i Fünûn*, 21 Nisan 1325 [4 Mayıs 1909], Nu: 282, s.2; Marangozhanede 600.000 lira civarında para bulunduğu ve Harbiye Nezareti'ne götürüldüğü belirtilmektedir. Ayrıca bu 600.000 liranın Meclis-i Mebusan tarafından Ordu-yı Hümâyûn ihtiyaçlarında kullanılmasının kararlaştırıldığı bilgisine de yer verilmektedir. Bkz. "Yıldız Etrâfında", *Siper-i Saika-i Hürriyet*, 24 Nisan 1325 [7 Mayıs 1909], Nu: 27-51, s. 1-2. Buradaki paralar ayrı ayrı değil belki birbirlerinin farklı gazetelerde tekrarı şeklinde ele alınabilir. Çünkü Harbiye Nezareti'ne gönderildiği belirtilen para hususunda bilgi ihtiva eden haberler, bazı farklılıklarla beraber birbirleriyle örtüşmektedir.

¹⁷ Gazetelere yansıyan "pek çok elmas tespit edildi" yönündeki değerlendirmeler Hüseyin Cahit Yalçın tarafından abartılı bulunmaktadır. Yalçın'ın bu husustaki değerlendirmesi şu şekildedir: "Kasalardan çıkan elmaslar üzerine gazetelerin ilk günlerde pek abartmalı haberler vermiş olduklarını görüyordum. Yetmiş dört bin altınlık bir inci tespihten söz etmişlerdi. Oysa saklanan beş inci tespihten hiçbiri uzaktan bile bu değere yaklaşmazdı. Bkz. Hüseyin Cahit Yalçın, *Siyasal Anılar*, Türkiye İş Bankası Yayınları, 2. bs., İstanbul 2000, s. 194.

¹⁸ "Hâkân-ı Mağfûra 'Aid Servet Ne Olmuş?', *İkdâm*, 22 Nisan 1335 [22 Nisan 1919], Nu: 7974, s. 1.

¹⁹ "Yıldız Etrâfında", *Siper-i Saika-i Hürriyet*, 24 Nisan 1325 [7 Mayıs 1909], Nu: 27-51, s. 1-2; Yıldız'da zühür eden mücevherler daha sonra Bank-ı Osmanî'de muhafaza altına

Ratib Efendi tarafından gönderilmiş olan sanatkârane imal edilmiş bir fener bulunmuş olup fildişinden mamul bu fener ağaç şeklindedir. Dallarının üzerine ise altından yapılmış sarmaşıklar sarılmıştır ve beş-altı bin lira olduğu tahmin edilmektedir.²⁰ *Tanin* gazetesinin 19 Mayıs 1909 tarihli haberine göre Abdülhamid'in serveti banknot olarak 5.000.000 lira civarındadır. Ecnebî bankalarındaki serveti de vesikalara

alınmıştır. Bu mücevherlerin bir kısmı Hazine'ye bir kısmı da Hakan'a aittir. Hazine'ye ait olan mücevherat tefrik edildikten sonra kalan mücevherlerin müzayedesini gündeme gelmiş ve müzayede için Avrupa ve Amerika mağazalarına müracaat ile Bank-ı Osmanî tarafından münasip görülecek bir yerde teşhiri Hareket Ordusu Kumandanlığı tarafından muvafık görülmüştür. Bkz. "Yıldız'da Zuhûr Eden Mücevherât", *İttihâd*, 30 Haziran 1325 [13 Temmuz 1909], Nu: 49, s. 3; Yıldız taharriyatından bir gerdanlık ile taç da tespit edilmiştir. Maliye Nezareti'nde muhafaza edilen bu taç ve gerdanlık bir süre sonra Sadrazam Hüseyin Hilmi Paşa ve Dâhiliye Nazırı Talat Bey ve devlet yetkilileri nezaretinde açılarak Kapalıçarşı esnasından Mişon Montiyân'a değer biçirilmiş ve 290 kat olan bu taç ve gerdanlığın 1775 lira kıymetinde olduğu anlaşılmıştır. Maliye Nezareti bu taç ve gerdanlığın satışından elde edilecek gelirin Kandilli'de kurulacak İnas Sultanî Mektebi'ne verilmesini teklif etmiş, teklif hükûmet ve Sultan Mehmet Reşat tarafından da kabul edilmiştir. Nitekim taç ve gerdanlık elden çıkarılmıştır. Bkz. Türkmen, a.g.m., s. 434; Nitekim Yıldız'da elde edilen mücevherat içerisinde tarihî ve millî kıymeti haiz olanlar tefrik edilmiş ve kalan mücevherlerin hükûmetin mesuliyetinde satılmak üzere Donanma-yı Osmanî İaen-i Milliyye Cemiyeti'ne verilmesi kararlaştırılmıştır. Bu mücevherlerden 128 parçası 6.085.500 kuruş kıymetindedir. Mücevherlere Mösyö Robert Lenzeler tarafından kıymet biçilmiş, Lenzeler ile Maliye Nazırı Nail Bey arasında anlaşma yapılmıştı. Buna göre Lenzeler % 3 pay alacaktı. Bkz. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, "II. Sultan Abdülhamid'in Hal'i ve Ölümüne Dair Bazı Vesikalara", *Belleten*, c. X/sy. 40 (Ekim 1946), s. 715-716; Yine Yıldız Komisyonu'nda memur olan Erkân-ı Harp Binbaşısı Aziz Samî'ye dayanılarak ve Genelkurmay Arşivi kaynak gösterilerek verilen bir bilgiye göre Yıldız komisyonu tarafından bankaya tevdi edilen 128 parça mücevherat ile 456 kalem mücevherattan ve 14 kalem murassa nişanlardan bahsedilmektedir. Bkz. Tarık Balioğlu, "Bir Facianın Anatomisi", *Tarih ve Düşünce Dergisi*, sy. 21 (Ağustos 2001), s. 21; Yine aynı makalede hadiseden bir yıl sonra (1910'da) Osmanlı Devleti'nin malî buhranına çözüm olması bağlamında Abdülhamid'in mücevherlerinin satışa çıkarılmasının teklif ve kabul edildiği belirtilmekte ve malî buhranın az da olsa önüne geçmek gayesiyle bu mücevherlerin satılarak hazineye verildiğinden bahsedilmektedir. Bkz. a.g.m., s. 32.

²⁰ "Nazarrübâ Bir Fener", *Musavver Muhîr*, 7 Mayıs 1325 [20 Mayıs 1909], c. 2, Nu: 5-27, s. 149; Yıldız Tedkik Komisyonu rasathaneyi de ziyaret etmiş ve burada son derece kıymetli bir teleskop ile alet, edavat ve bir kütüphane olduğu görülmüştür. "Yıldız Rasathanesi", *Siper-i Saika-i Hürriyet*, 27 Nisan 1325 [10 Mayıs 1909], Nu: 30-54, s. 2; Yine nadide birçok mücevher bulunmuştur. Yıldız'daki bütün eşyalar, Yıldız'a ait istimbol ve sandallar Şehremaneti'ne teslim edilmiştir. Bkz. "Yıldız Sarayı", *Musavver Muhîr*, 7 Mayıs 1325 [20 Mayıs 1909], c. 2, Nu: 5-27, s. 148-149.

göre 10.000.000 Osmanlı lirasıdır.²¹ Yine *Tanin*'in “Yıldız'da. Çamaşır sepetinde pırlanta ve mücevherât” başlıklı haberinde, Saray'ın her tarafında, jurnallerle mücevherattan başka bir şey bulunmadığı belirtilmekte²², haberin başlığı ve içeriği ile de hem Saray'daki değerli eşyaların çokluğu vurgulanmakta hem de Abdülhamid zımnen kötülenmektedir.

Yıldız Sarayı'ndaki taharriyat çalışmaları devam ederken, 19 Nisan 1325 tarihinde Mahmut Şevket Paşa imzalı bir telgraf ile Meclis-i Mebusan'dan, tetkik heyetinin çalışmaları esnasında bilfiil müdahale etmeyerek nezaret etmek üzere bir heyet talebinde bulunuldu. Aynı şekilde incelemeler esnasında tespit edilen ve Harbiye Nezareti'ne getirilen para ve değerli eşyaların sayım işlemi için de bilfiil müdahale etmeden nezaret etmek üzere bir heyet teşkili talebinde bulunuldu.²³ Bu talep üzerine Meclis-i Mebusan, kur'a yöntemiyle Yıldız Sarayı'ndaki evrakın tespit, tefrik ve tetkikine nezaret etmek üzere Menteşe Mebusu Halil [Menteşe], Trablusgarp Mebusu Ferhat ve Kastamonu Mebusu Şükrü Beyleri; Harbiye Nezareti'nde veznedede muhafaza edilen para ve değerli eşyaların sayımına nezaret etmek üzere de Halep Mebusu Ali Cenânî, Trabzon Mebusu İmadeddin ve İzzet Efendileri

²¹ “Abdülhamid'in Serveti”, *Tanin*, 6 Mayıs 1325 [19 Mayıs 1909], Nu: 255, s. 2-3; Gazetenin bir başka haberinde Yıldız taharriyatında 1.600.000 liranın elde edildiği ve Maliye Nezareti'nin, bu paranın hazineye gönderilmesini Harbiye Nezareti'nden talep edildiği belirtilmektedir. Bkz. “Abdülhamid'in Metrûkât-ı Nakdiyesi”, *Tanin*, 9 Haziran 1325 [22 Haziran 1909], Nu: 289, s. 4.

²² “Yıldız'da”, *Tanin*, 28 Mayıs 1325 [10 Haziran 1909], Nu: 277, s. 3.

²³ Mahmut Şevket Paşa imzasıyla Meclis-i Mebusan Riyaseti'ne çekilen telgrafta şöyle denilmektedir: “...Esnayı tetkikatta bilfiil müdahale etmeyerek, yalnız nezarete bulunmak üzere Meclisi Mebusandan da üç zatın hazır bulundurulması münasip görüldüğünden tarafı âlilerinden de karini tensip buyurulduğu takdirde ol veçhile icrayı icâbına ve kararı vakiin inhasına himmet buyurulması rica olunur. 19 Nisan 1325”. Yıldız'da bavullar ve çantalarda tespit edilip Harbiye Nezareti'ne getirilen ve veznedede muhafaza edilen para ve değerli eşyanın sayımına nezaret etmek için de bir heyet tespiti talebinde bulunuldu; Mahmut Şevket Paşa imzalı bu talepte şöyle denilmektedir: “Yıldız Sarayında esnayı taharriyatta birtakım el çantalarıyla bavullar derununda elde edilip, orada kalması caiz görülmeyen bir hayli akçe, Harbiye Nezaretine getirilerek veznedede muhafaza altına konulmuş olduğundan, bunların muhteviyatının esnayı tadadında bilfiil müdahale etmeyerek, yalnız nezarete bulunmak üzere, Meclisi Mebusan âzasından münasip birkaç zatın icrayı memuriyeti manutu reyî âlîi dâverîleridir efendim. 19 Nisan 1325.” Paşa'nın telgrafları için bkz. *MM ZC, D. I, C. 3, İçt. 1, 64. inikad*, [19 Nisan 1325], s. 148.

görevlendirdi.²⁴ Meclis-i Mebusan tarafından sayım ve tetkik için heyetler belirlenince, onların da nezaretinde sayım ve tetkik işlemleri gerçekleştirildi. Harbiye Nezareti'ndeki para ve değerli eşyaların sayımına nezaret etmekle memur mebuslar, vazifelerini ifa ederlerken hazırladıkları raporları aralıklarla Meclis-i Mebusan Riyaseti'ne takdim ettiler. Bu raporda; Yıldız'da bulunan evrak-ı nakdiye ve nukûd sandıklarının mühürlenerek özel komisyon marifeti ve Meclis-i Mebusan heyeti nezaretiyle Harbiye Nezareti'ne teslim edildiği belirtilmektedir. Ayrıca çanta, valiz ve sair içerisindeki değerli mücevheratın ise iki büyük kasa içerisine konularak kilitlendiği, anahtarlarının Şehremini'ne bırakıldığı ve mühürlendiği belirtilmektedir.²⁵ 21 Nisan 1325 tarihli mazbatada, Yıldız'da Daire-i Mahsusa'da on üç kasadan ikisinin açıldığı ve bu kasalardan takriben 90.000 lira kadar altın ve gümüş zuhur ettiği bilgisine yer verilmektedir. 22 Nisan 1325 tarihli mazbatada, dört kasanın çilingir marifetiyle açıldığı ve bu kasalarda 24.000 lira ve takriben 8.000 kuruşluk sîm Mecidi; Selanik'te ikamet eden Abdülhamid'e gönderilmek üzere olan eşya arasında da bazı senet ve istikraz tahvilleri ve bir miktar sîm Mecidi bulunduğu belirtilmekte, bu meblağdan yüz lirasının masraflar için Şehremini Hazım Bey'e verildiği, kalanın ise Harbiye Nezareti veznesine gönderildiği vurgulanmaktadır. 23 Nisan 1325 tarihli mazbatada ise Yıldız'da Müze civarında iki kasanın açıldığı ve bu kasalardan birinde altı adet Rumeli Şimendifer tahvili, Sultan Abdülaziz'in mührü ve bazı senet ve evrakların tespiti edildiği, ayrıca bir

²⁴ "Yıldız'daki Paralar", *Servet-i Fünûn*, 20 Nisan 1325 [3 Mayıs 1909], Nu: 281, s. 3-4; Mahmut Şevket Paşa'nın teklifi Meclis-i Mebusan'da görüşülürken Selanik Mebusu Rahmi Bey, Divân-ı Harp heyeti ya da Ordu Kumandanlığınca yapılacak işlemlere Meclis-i Mebusan tarafından heyet tahsis edilmesine gerek olmadığını belirterek şöyle demiştir: "...Bizim Orduya ve Ordunun tayin ettiği zabitanaya itimadımız vardır. Orada sırf bir nazır olarak bulunmakta mana yoktur." İstanbul Mebusu Hallacyan Efendi ise Rahmi Bey'in teklifini münasip bulmamış ve "vükelâ-yı milletin de o işlerden malumat alması lâzımdır" demiştir. Netice itibarıyla kur'a yöntemiyle iki heyet teşkil edilmiştir. Bkz. *MM ZC*, D. I, C. 3, İçt. 1, 64. inikad, [19 Nisan 1325], s. 148-149; Ayrıca Gümülçine Mebusu Fehmi Bey ve arkadaşları Abdülhamid'in şahsı ve evlatlarının taht-ı tasarrufunda olan menkul ve gayr-i menkul bütün emval ve emlakı ile Divân-ı Harb-i Örfî tarafından irticaiyyundan oldukları sabit görülen eşhasın emval ve emlaklarının Maarif'e istirdadını talep etmişler fakat bu talep meclis tarafından nazar-ı itibara alınmamıştır. Bkz. *MM ZC*, D. I, C. 3, İçt. 1, 64. inikad, [19 Nisan 1325], s. 160.

²⁵ *MM ZC*, D. I, C. 3, İçt. 1, 66. inikad, [21 Nisan 1325], s. 206-207.

çanta derununda da on dört adet beheri 500 rublelik Rus evrak-ı nakdiyesi ve sair bulunan para ve evrakın mühürlenerek Harbiye Nezareti'ne teslim edildiği ifade edilmektedir.²⁶ Gazetelere yansıdığı kadarıyla Yıldız'daki taharriyat ve sayım işlemleri epey sürdü. Nitekim 3 Haziran 1909'daki bir haberde; Yıldız'da tespit edilen paraların, sayım işlemi için Osmanlı Bankası'na gönderildiği belirtilmekte, sayım esnasında on iki kişilik bir komisyonun hazır bulunacağı ve komisyon azâsından ikisinin zabıt, birinin de ilmiyeden olduğu ifade edilmektedir.²⁷ Yine Yıldız'da tespit edilen evrakın tetkiki de önemli bir mesele idi. Nitekim bir gazete haberinde bu hususta şöyle denilmektedir: "Abdülhamid otuz üç seneden beri kendisine verilen evrâkı hattâ en 'âdîsine kadar muhâfaza etmiş. Evrâkı mezkûre için cesîm câmlı dolablar mevcûd olub dolabların derûnunda takım takım evrâk numro sırasıyla istif edilmiştir. Verilen ma'lûmâta göre elli kâtib ancak bu evrâkı bir senede tedkik edebilir imiş."²⁸ Bu derece çok olan evrakın tetkiki için Mülkiye, Harbiye, Hareket Ordusu, Divân-ı Harbi Örfî ve Sevkiyattan heyetler teşkil edildi.²⁹ Neticede teşkil edilen heyet, evrakı tetkik çalışmaları gerçekleştirdi fakat elde edilen evrakın önemli bir kısmı jurnallerden mürekkepti. Nihayetinde bu jurnaller, Küçük Sait Paşa'nın "yayınlanması halinde sıkıntılar çıkarabileceği ihtimali" üzerinde durması neticesinde, Hareket Ordusu ve İttihâd ve Terakki

²⁶ *MM ZC*, D. I, C. 3, İçt. 1, 68. inikad, [25 Nisan 1325], s. 272-273; Yine 4 Mayıs'ta Nadir Ağa, Saray'ın gizli bölmelerinde kasalar olduğunu itiraf etmiş ve bu kasalar içerisinde 584 adet mücevher, 14 murassa nişan ve şehzadelerle sultanlara ait 25 parça mücevher tespit edilmiştir. Bkz. Türkmen, a.g.m., s. 433; Yıldız'da tespit edilen paraları sayımı mevzuu yer yer gazetelerde gündeme geldi. Örneğin *Siper-i Saika-i Hürriyet*, Yıldız'daki paraların bugün [23 Mayıs 1909] özel komisyon marifetiyle sayılacağını haber vermiştir. Bkz. "Yıldız'daki Paralar", *Siper-i Saika-i Hürriyet*, 10 Mayıs 1325 [23 Mayıs 1909], Nu: 43-67, s. 2.

²⁷ "Yıldız'da Bulunan Paralar", *İttihâd*, 21 Mayıs 1325 [3 Haziran 1909], Nu: 9, s. 2; Meclis-i Mebusan'ın Yıldız komisyonuna nezaret etmesi için oluşturduğu heyetin 18 Haziran 1325 tarihli meclise sunduğu mazbatada, Abdülhamid'den 480.000 kûsur lira nakit elde edildiği ve sayımın Bank-ı Osmanî'de yapıldığı belirtilmektedir. Bkz. *MM ZC*, D. I, C. 5, İçt. 1, 107. inikad, [24 Haziran 1325], s. 213.

²⁸ "Yıldız Sarayı'nda Taharriyat", *Musavver Muhît*, 30 Nisan 1325 [13 Mayıs 1909], c. 2, Nu: 4-26, s. 102.

²⁹ Bu heyetler için bkz. Türkmen, a.g.m., s. 434-435.

Cemiyeti'nin kararıyla Harbiye Nezareti bahçesinde yakılmak suretiyle imha edildi.³⁰

Yıldız'da tespit edilen hazinenin neye sarf edileceği mevzuu da zihinleri meşgul eden mühim bir sual olarak gözükmektedir ve bir mebusun "Yıldız'da bulunan hazinenin ne olacağı" sualine Hareket Ordusu Kumandanı Mahmut Şevket Paşa'nın verdiği cevap şöyledir:

"Efendim, Hepsi millete 'âiddir. Mücevherât ile âsâr-ı 'atîka hükûmete teslîm olunacak, bunları istediği gibi tasarruf etmekte hükûmet serbest olacaktır. Nukûda gelince tamâmiyle orduya râci'dir. Askerî anbârlarımız bomboşdur, bunları iyiden iyiye doldurmak lâzım; bir ihtiyât akçesi de hıfz etmeli ki her tesâdüfe karşı hâzır bulunmuş olalım."

Meb'ûs Efendinin bir hareket-i tasdikkârîsi üzerine kumândân paşa sözüne şöyle nihâyet vermiştir.

"Bu 'umûm milletin mazhar-ı tasvîbi olacak güzel bir tedbîr değil mi?"³¹

Sultan'ın, taharriyat neticesinde tespit edilen bankalardaki servetinin geri alınmasına yönelik de çalışmalar başlatıldı. Örneğin Muvazene-i Maliye Encümeni, Sultan ve evlatlarının ecnebî bankalarında tespit edilen nakit, eshâm ve tahvillerinin taht-ı hacze alındığının ilgili müesseselere seri bir şekilde bildirilmesi yönünde Meclis-i Mebusan Riyaseti'ne bir takrir sundu.³² Takrir üzerine söz alan Saruhan Mebusu Şekip Bey, bu hususa "bir şekli kanuni vermezsek bankalar vermezler, hatta birçok yerlerde görülmüştür ki, bankalar kendi iktidarı malilerini temin etmek, ahalinin kendilerine rağbet göstermesini temin için usulü dairesinde icra edilmiş olan hacizleri bile pek kabul etmek istemiyorlar. Evet efendim, hususile ecnebi bankaları hiç buna muvafakat etmeyeceklerdir" dedi. Akabinde söz alan Hallaçyan Efendi de "bu mesele hakkında Hukuku Düvele müracaat edeceğiz. Hukuku düvel kavaidinde görüyoruz ki, bir hükümdarın namına muharrer olan mebalîğ yalnız o hükümdarın malı addolunmaz, milletin de malı addolunur. Binaenaleyh, milletin vekili olan bu Meclis

³⁰ Türkmen, a.g.m., s. 434.

³¹ "Yıldız Hazâini Ne Olacak?", *Siper-i Saika-i Hürriyet*, 28 Nisan 1325 [11 Mayıs 1909], Nu: 31-55, s. 3.

³² *MM ZC*, D. I, C. 3, İçt. 1, 66. inikad, [21 Nisan 1325], s. 207-208.

bir karar ittihaz edinceye kadar o paranın mahfuz kalmasını talep ederse, hukuku düvel kavaidinde görüyorsunuz ki, her zaman buna itaat edilmiştir.” demektedir. Neticede Meclis-i Mebusan, bu meselede kuvve-i icraiyenin [yürütme gücünün] gerekli adımları atmasını kabul etti.³³ Fakat Abdülhamid'e ait meblağın nasıl geri alınacağı mevzuu sonrasında da gündemde oldu. Nitekim *La Türki*'den naklen *Tanin* gazetesinde çıkan bir haberde, bankalardaki paraların nasıl geri alınacağı üzerinde durulmakta ve şöyle denilmektedir: “-*Bu paralar nasıl istirdâd edilecek? - Vakti geldiği zamân bu o kadar güç bir şey olmayacaktır. Abdülhamid hayâtını bırakmak şartıyla hey şey'ini fedâya hâzır olan adamlardan biridir.*”³⁴

Buradan Sultan'a verilecek can güvencesi karşılığında, servetinin elde edilmeye çalışılacağı anlaşılmaktadır. Abdülhamid'e böyle bakılırken ve onun malvarlığını devlete bırakmayacağı değerlendirilerek, *Hilal* gazetesindeki bir haber Sultan'ın bu meselelerdeki tavrına dönük bir ipucu olarak değerlendirilebilir. *Hilal* gazetesinin haberine göre Sultan, yatak odasının anahtarlarını kendisini Selanik'e götürmekle vazifeli Paris Ataşemiliteri Binbaşı Fethi Bey'e teslim ederek şöyle demiştir: “Oğlum, benim saraydakilerden kimseye emniyetim yokdur. Sen iyi bir çocuğa benziyorsun, bu anahtarları alın. Şu kadar senedir dişimden tırnağımdan artdırdığım yatak odamdadır. Sana emânet ediyorum!”³⁵

Abdülhamid'in bankalardaki mevduatını elde edebilmek gayesiyle kendisiyle görüşmeler de yapıldı. Çünkü ecnebî bankaları, mahkemedен sadır olan bir ilam olmadığı sürece Sultan'a ait mevduatı hükûmete devredemeyeceklerini bildirmişlerdi. Neticede Abdülhamid'den bankalardaki varlığını hükûmete bıraktığına dair imzalı evrak alınması lüzumu doğmuştu; Abdülhamid, ya bu evraki imzalayarak bankadaki varlığını hükûmete bırakacaktı ya da muhakeme edilmek suretiyle mal varlığına el konulacak; bunun sonucunda da ecnebî bankalarına müracaat edilecekti.³⁶ Ecnebî

³³ *MM ZC*, D. I, C. 3, içt. 1, 66. inikad, [21 Nisan 1325], s. 208-210.

³⁴ “Abdülhamid'in Serveti”, *Tanin*, 7 Mayıs 1325 [20 Mayıs 1909], Nu: 256, s. 3.

³⁵ “Abdülhamid'in Anahtarları”, *Hilal*, 19 Nisan 1325 [2 Mayıs 1909], Nu: 7, s. 3.

³⁶ “Abdülhamid'in Serveti”, *Siper-i Saika-i Hürriyet*, 3 Mayıs 1325 [16 Mayıs 1909], Nu: 36-60, s. 3.

bankaları, Sultan'ın imzasını havî istirdadnâmeler karşılığında ilgili paraların verileceğini bildirmişlerdi.³⁷ Nihayetinde Abdülhamid'e, ecnebî bankalarındaki 1.080.000 lirayı bulan servetini millete bırakması talebinde bulunuldu. Hatta bir rivayete göre; bu teklifi yapan şahsa Sultan Abdülhamid, "ne için bu fedâkârlığı talep etdiklerini" sorduğunda karşılık olarak kendisine "bu parayı terk etmekden mümâna'at ettiği [engel olduğu] takdîrde mebâliğ-i mezkûreyi usûl-i idâre-i hâzıra 'aleyhine sarf etmek fikrinde bulunduğu şübhelerini uyandıracığı" cevabı verildi. Bu cevabın akabinde Sultan, kendisine ne verileceğini sordu; muhatabının, "ne istediği" yönündeki karşılığı üzerine talebini şu şekilde ifade beyan eyledi: "Çocuklarımın te'mîn-i istikbâlini ve hürriyet-i şahsiyemin i'âdesini talep ederim." Abdülhamid'in bu talebi, "ne kendisini ne de ma'îyyetindekilerden hiç birinin serbest bırakılmayacağı" şeklinde karşılık buldu. Netice itibarıyla Abdülhamid, bir gün sonra ecnebî bankalarındaki 1.080.000 liranın hükûmete verilmesini tasdik eden dört adet mektubu ilgili şahsa verdi.³⁸ Ayrıca diğer bir gazetede haberde de Sultan'ın muhafazasına memur Fethi Bey ile bir mülakattan bahsedilmekte, Sultan'ın kendisi ve evlatlarının temin-i hayatı yönündeki talebi üzerine Fethi Bey'in, bu durumun ancak Sultan'ın takip edeceği yola bağlı olacağını belirttiği ifade edilmektedir. Yine Sultan'ın, Osmanlı, Alman ve Kredilyone [Crédit-Lyonneais] bankalarına açık mektup gönderdiği belirtilmektedir.³⁹ Sultan'ın 18 Mayıs 1909'da imzaladığı ve muhtelif

³⁷ İki banka müstesna olmak üzere ecnebî bankalarının bu kararda olduklarına dair haber için bkz. "Bankalardaki Mevdû'ât", *Musavver Muhît*, 14 Mayıs 1325 [27 Mayıs 1325], c. 3, Nu: 6-28, s. 189.

³⁸ Ancak Sultan'ın talebine verilen cevabın devamında "...ileride bunun yapılabilip yapılamayacağını tedkîk edileceği ve kendisinin bizzât mes'ele-i mezkûrenin hallini teshîl edebileceği" denildi. *Osmanişer Loyd* gazetesinden nakledilen bu bilgiler için bkz. "Abdülhamid Servetinin Bir Kısmını Nasıl Terk Etdi", *Siper-i Saika-i Hürriyet*, 18 Mayıs 1325 [31 Mayıs 1909], Nu: 51-75, s. 3; "Abdülhamid'den Paralar Nasıl Alındı?", *Tanin*, 18 Mayıs 1325 [31 Mayıs 1909], Nu: 267, s. 3; Sultan'ın ilgili paranın hükûmete verilmesi yönünde Türkçe mektuplar yazdığı haberi için bkz. "Bankalardaki Mevdû'ât", *Musavver Muhît*, 14 Mayıs 1325 [27 Mayıs 1909], c. 3, Nu: 6-28, s. 189; Sultan'ın bankalardaki parayı terk ettiğine dair vesika imzaladığı hususunda ayrıca bkz. "Abdülhamid Servetini Terk Ediyor", *Tanin*, 8 Mayıs 1325 [21 Mayıs 1909], Nu: 257, s. 3.

³⁹ "Abdülhamid'in Serveti", *İttihâd*, 17 Mayıs 1325 [30 Mayıs 1909], Nu: 5, s. 2; Sultan'ın ecnebî bankalarındaki mevduatı yönünde çalışmalar yapılırken bu süreçten

bankalardaki hazineye terk ettiği parasının miktarı ise Osmanlı Bankası'nda 52.970 Osmanlı lirası, Berlin'deki Doçbank'taki [Deutsche Bank] 4.187.902 mark ve 150.000 Osmanlı lirası, Berlin'de Rayhtes Bankası'nda 9.537.033 mark ve 152.500 İngiliz lirası, Anadolu Demiryolu Şirketi'nde 236.400 marktır.⁴⁰ Abdülhamid'in Doçbank'taki hesabını hükûmete terk ettiğine dair çeki imza etmesi üzerine banka direktörü Mösyö Nef, maiyetinde birçok Alman sivil polis bulunduğu halde parayı İstanbul'a getirdi; Cisir-i Mustafa Paşa'ya kadar Alman polislerinin getirdiği para, burada Osmanlı askerine teslim edildi ve askerinin nezaretinde Osmanlı Bankası'na yatırıldı.⁴¹

Yıldız Sarayı'nın işleriyle meşgul olan komisyonun bir meselesi de saraydaki hayvanatın durumunun ne olacağıdır. Nitekim Yıldız Sarayı'ndaki hayvanat müzayedeye sunularak değerinin altında bir baha ile komisyon tarafından satıldı. Mevzuu ile ilgili *İttihâd* gazetesinin bir haberinde evvela, "Bir hükümdâr-ı mahlû'un hâl-i hayâtında eşyâsının satılmasını görmesi kadar müessir bir şey olamaz. Bu öyle bir cezâ-yı ma'nevî ve ilâhîdir ki dünyâda hak ve 'adlin er geç

istifade etmek isteyen şahısların da ortaya çıktığı görülmektedir. *Noya Fraye Presse* [Neue Freie Presse] dayanılarak verilen bir habere göre bir Amerikalı, Sultan'ın Amerika'daki bankalarda evrak-ı nakdiyesinin olduğunu hükûmete bir mektup ile ihbar etmektedir. İlgili şahıs elde edilecek meblağın yüzde onunun kendisine verilmesini talep etmekte; bunun için de hükûmetle mukavele yapmak için İstanbul'a gelmeye hazır olduğunu belirtmektedir. Hükûmet, bu hususu görüşmek üzere Amerika sefarethanisini memur eylemiştir. Bkz. "Abdülhamid'in Emvâli", *İttihâd*, 29 Haziran 1325 [12 Temmuz 1909], Nu: 48, s. 3.

⁴⁰ "Hâkân-ı Sâbık ve Bankalar", *Siper-i Saika-i Hürriyet*, 20 Mayıs 1325 [2 Haziran 1909], Nu: 53-77, s. 3; Uzunçarşılı'nın verdiği bilgiye göre Abdülhamid'in, Osmanlı Bankası'nda 13.700 küsur Osmanlı altını, Doçbank'ta 16.493 Anadolu Şimendifer tahvilatı, 98 Bonne de Joissance ve 3.000 Selanik limanı hisse senedi, Kredilyone'de ise 52.431 Osmanlı altını bulunmaktaydı. Bkz. Uzunçarşılı, a.g.m., s. 712-713; Sultan II. Abdülhamid'in bankalardaki mevduatı ile ilgili bir gazete haberi için bkz. "Hâkân-ı Mağfûr Abdülhamid Hân'ın Serveti", *İkdâm*, 11 Temmuz 1335 [11 Temmuz 1919], Nu: 8052, s. 1; "Hâkân-ı Mağfûra 'Aid Servet Ne Olmuş?", *İkdâm*, 22 Nisan 1335 [22 Nisan 1919], Nu: 7974, s. 1.

⁴¹ "Abdülhamid'in Serveti", *İttihâd*, 18 Haziran 1325 [1 Temmuz 1909], Nu: 37, s. 2; "Abdülhamid'den Alınan Paralar", *Tanin*, 18 Haziran 1325 [1 Temmuz 1909], Nu: 298, s. 2; *İttihâd* gazetesinin iki gün sonraki haberinde 14 çantada getirilen evrak-ı nakdiyenin Selanik'e gönderileceği ve Sultan'ın nezaretinde açılacağı bilgisine yer verilmektedir. Bkz. "Abdülhamid'in Serveti", *İttihâd*, 20 Haziran 1325 [3 Temmuz 1909], Nu: 39, s. 2.

nâ'il-i muzafferiyet olmasını te'mîn edecek bir kuvve-i ma'nevîyenin mevcûdiyetini isbât için tâm zamânında yetişir." denilmekte, ardından da kuşlar, kedi ve köpek gibi idare ve işleri müşkil "lüzumsuz" şeylerin satıldığı belirtilmektedir. Kanarya kuşları ve Ankara kedileri ikişer-üçer lira gibi "ehemmiyetsiz" bir meblağ karşılığında satıldı. Haberde, bir vatandaşın, kırk liraya bir çift papağan satın aldığı, bu papağarlardan birinin "Hamidiye Marşı terennüm etmekte", diğerrinin ise mütemadiyen "Padişahım Çok Yaşa!" diye bağırdığı da ifade edilmektedir. Ayrıca beheri elli lira kıymetinde olan kuş kafeslerinin de beşer, onar liraya satıldığı ilave edilmektedir.⁴²

Yıldız Sarayı'nda taharriyat yürütülürken matbuatta Sarayı'nın müze olması gerektiği yönünde haberler yapıldı. Sarayı'nın müthiş bir zenginliği havî olduğu belirtilen yazılardan birinde şöyle denilmektedir: "Milletin Yıldız Sarayı üzerinde büyük bir hakk-ı sarihi vardır... Hanedân-ı Saltanat'a 'âid mücevherât, ancak zât-ı hazret-i pâdişâhîlerine takdîme şâyân bahâda ağır yükde hafif âsâr-ı 'atıka, hiçbir müzenin dahâ henüz elde edemediği bir esliha-i 'atıka salonu, hayvânât koleksiyonu, halı deposu, İngiltere, Amerika seyyâhlarının duyub da göremeden gitdikleri bütün bu âsâr-ı nefise hep orada..."⁴³ Yine bir diğerr haberde de Yıldız Sarayı'nın büyük bir "millet bahçesi" ittihaz edileceğinin işitildiği belirtilmekte ve bu durum memnuniyet verici bir gelişme olarak takdim edilmektedir.⁴⁴ Ayrıca duhûliye [giriş ücreti] alınması mukabilinde Yıldız'ın ziyarete açılması gündeme getirilmektedir.⁴⁵ Netice itibariyle Yıldız ziyarete açıldı; nitekim 1

⁴² "Abdülhamid'in Metrûkâtı", *İttihâd*, 17 Haziran 1325 [30 Haziran 1909], Nu: 36, s. 3; "Abdülhamid'in Mezâdî", *Tanin*, 17 Haziran 1325 [30 Haziran 1909], Nu: 297, s. 3.

⁴³ "Yıldız Sarayı", *Hilal*, 16 Nisan 1325 [29 Nisan 1325], Nu: 5, s. 3.

⁴⁴ "Yıldız Sarayı Ne Olacak", *Osmanlı*, 16 Nisan 1325 [29 Nisan 1325], Nu: 42, s.2; "Yıldız – Millet Bağçesi", *Musavver Muhît*, 23 Nisan 1325 [6 Mayıs 1909], c. 2, Nu: 3-25, s. 68.

⁴⁵ "Yıldız Ne Olacak?", *Sabah*, 16 Nisan 1325 [29 Nisan 1325], Nu: 7037, s.1. s. 2; Yine *Servet-i Fünûn*'daki bir haberde, vaktiyle Topkapı'dan ve diğerr yerlerden kıymetli asar-ı atıka, eşyalar ve sairinin Yıldız Sarayı'na nakledildiği belirtilmekte ve bu kıymetli asar-ı atıka, nadire-i Osmanî ve ecnebî eşyalardan mürekkep Yıldız'da üç müze bulunduğu bilgisi verilmektedir. İleride bir milli müze teşkil olunmak üzere Yıldız'daki bu değerli eşyaların muhafazası için şimdilik "Muhâfaza-i Âsâr-ı Millîye" idaresi teşkil edileceğinin istihbar edildiği vurgulanmaktadır. Bkz. "Muhâfaza-i Âsâr-ı Millîye İdâresi", *Servet-i Fünun*, 15 Nisan 1325 [28 Nisan 1909], Nu: 276, s. 4; Yıldız'ın umuma açılması hakkında bir yazıda şöyle denilmektedir: "Yıldız'ın 'Umûmâ Güşâdı. Abdülhamid'in dâ'iresi ve müze gibi kıymetli âsâr-ı târihiye gerek efrâd-ı milletin nazargâh-ı 'ibretine

Temmuz 1909 tarihinde meclise sunulan bir mazbatada, on iki gün içerisinde 90.000 kuruş duhûliye geliri elde edildiği belirtilmektedir.⁴⁶

Yıldız Sarayı'na yönelik araştırmalar sürerken Abdülhamid'in Saray'dan para ve değerli eşya kaçırma teşebbüsünde bulunduğu yönünde şahsını hedef alan iddialar da ortaya atıldı. Saray'da, Taşoda'daki kasalardan birinin açıldığı ve içerisindeki elmasların adı bir çanta içerisinde gelişigüzel yerleştirildiğinin tespit edilmesi üzerine bu manzaradan hareketle ordunun Saray'a geldiği esnada Abdülhamid'in kendine tedarikte bulunmaya çalıştığı iddia edildi.⁴⁷ Yine *Tanin*

ve gerekse Avrupa müverrihinin enzâr-ı tedkîkine karîben güşâd edilecek ve her bir dâ'ire için birer duhûliye alınacak imiş. Yıldız'ın bağçesi kilometrelerce imtidâd [uzayıp gider] eder ormanlardan ve mükemmel sûrette tertîb edilmiş bağ ve bağçelerden, birçok hayvânât bağçelerinden mürekkebirdir". Bkz. "Yıldız'ın 'Umûma Güşâdı", *Siper-i Saika-i Hürriyet*, 24 Nisan 1325 [7 Mayıs 1909], Nu: 27-51, s. 2; 16 Haziran 1909 tarihli ve Çarşamba gününe ait bir haberde de Yıldız'ın önümüzdeki Cuma günü açılacağı belirtilmekte, seyir ve temaşa için otomobilden on beş, arabadan on ve içerisindeki beher nüfustan beş, atlılardan yedi buçuk kuruş duhûliye ücreti alınacağı ifade edilmektedir. Çarşamba günleri duhûliye ücretinin iki katı olacağı, Salı günleri ise aynı duhûliye ücreti ile Yıldız'ın kadınların ziyaretine tahsis edileceği ilave edilmektedir. Kucaktaki çocukların duhûliyeden müstesna oldukları, bundan başka herkesin ücrete tabi olduğu vurgulanmaktadır. Habere göre; bahçe her gün güneşin doğuşundan batışına kadar açık olacaktır. Büyük parkta bulunan havuzdaki istimbotlarla gezmek beş kuruştur. Ziyaretçiler, kayak ve sandal ile üç kuruş mukabilinde yirmi beş dakika gezdirileceklerdir. Bkz. "Yıldız Bağçesi", *İttihâd*, 3 Haziran 1325 [16 Haziran 1909], Nu: 22, s. 4; Yıldız'ın umuma açılacağı, duhûliye [giriş] ücreti ile Yıldız'ın ihtiyaçlarının görülmesinin kısmen mümkün olabileceği hatta Yıldız'ın tamiratına aylık 4.000 lira gerektiği yönünde bir haber için bkz. "Yıldız'a", *Siper-i Saika-i Hürriyet*, 27 Nisan 1325 [10 Mayıs 1909], Nu: 30-54, s. 1; Bir başka haberde de Yıldız'ın yeniden tezyini hususu üzerinde durulmakta ve Saray'ın yeni dönemde kullanımına dair bilgi verilmektedir. Buna göre Büyük Mabeyn ecnebî misafirlere tahsis olunacak; Çit köşkü misafirin maiyetine mahsus bulunacak; Abdülhamid'in dairesi, tiyatrosu, Küçük Mabeyn ve Müze ve sair binalar duhûliyeye mukabil umuma açılacak; Abdülhamid'in emriyle hazineden alınan on-on bir bin adet kıymetli eşya iade olunacak; Yıldız'ın her tarafını gösterecek rehberler neşredilecek; Memalik-i Osmaniye'nin bir mücesses haritası inşa ettirilerek Abdülhamid tarafından kaybedilen toprakların siyah ile gösterilecek ve bu harita Abdülhamid'in dairesi üzerinde teşhir edilecek; Yıldız kapısının önünde Hareket Ordusu adına bir abide yapılacaktır; Yıldız hasılatının yüzde beşi mazi ve müstakbel mücahidin-i hürriyet ailelerine tahsis edilecek. Bkz. "Yıldız", *Siper-i Saika-i Hürriyet*, 27 Haziran 1325 [10 Temmuz 1909], Nu: 114-89, s. 3.

⁴⁶ *MM ZC*, D. I, C. 5, İçt. 1, 107. inikad, [24 Haziran 1325], s. 2013.

⁴⁷ "Yıldız Sarayı'nda Taharriyât", *Musavver Muhît*, 30 Nisan 1325 [13 Mayıs 1909], c. 2, Nu: 4-26, s. 102; Osman Selim Kocahanoğlu'nun eserinde de, Yıldız'da bir salonda

gazetesinin bir haberinde Abdülhamid'in muhtelif bankalardaki parasını millete terk ettiğine dair vesikayı imzaladığı belirtildikten sonra Selanik'e nakledilirken yanında götürdüğü çantada çok değerli taşlar ve büyük meblağda çekler olduğu ifade edilmekte, bu taşlar ve çeklerin istirdadının tabii olduğu vurgulanmaktadır.⁴⁸ Sultan'ın ecnebî bankalarındaki varlığının hükûmete iadesi hususunda pürüz çıkınca, *Siper-i Saika-i Hürriyet* gazetesi, Abdülhamid'in "aşırıldığı" büyük meblağların iadesi hususunda kendisine müracaattan başka çare olmadığı yolunda bir haber yaptı.⁴⁹ *La Türki*'den nakledilerek *Siper-i Saika-i Hürriyet* ve *Servet-i Fünûn* gazetelerinde, Londra borsası ve şehir mahfillerinde Abdülhamid'in hal' edilmeden evvel Yıldız'dan büyük miktarda mücevher ve değerli taşlar kaçırdığı, kaçırılan eşyanın değerinin ise yaklaşık 2.000.000 İngiliz lirası olduğu iddia edilmektedir.⁵⁰ Sultan'ın malvarlığını devlet ve millettten kaçırmaya

bavul ve sandıklarda bulunan bazı mücevheratın Abdülhamid'in Çırağan Sarayı'nda ikametine müsaade edileceği beklentisiyle bizzat kendisinin hazır ettiği Seccadecibaşı İzzet Bey'in ifadesine dayanılarak iddia edilmektedir. Bkz. Osman Selim Kocahanoğlu, *31 Mart Ayaklanması ve Sultan Abdülhamid*, Temel Yayınları, İstanbul 2009, s. 478.

⁴⁸ "Abdülhamid Servetini Terk Ediyor", *Tanin*, 8 Mayıs 1325 [21 Mayıs 1909], Nu: 257, s. 3; Daha sonra yine *Tanin* gazetesindeki bir haberde Abdülhamid'in servetinden beş milyon liranın daha elde edildiği belirtilmekte ve şöyle denilmektedir: "Garibi şu ki bu beş milyon lirânın bulunduğu yer, Yıldız değildir. Hâkân-ı Mahlû' buradan ayrılırken bütün banka defterleriyle eshâm ve tahvîlâtını –mutlaka taharriyâda bulunacakların gözünü boyamak için- olduğu gibi bırakmış yalnız (Şitadbank) nâm Alman bankası üzerine çekilmiş beş milyon lirâlîk bir çeki yanına almıştır. Selanik'de ma'iyeti efradından biri vâsıtasıyla bu para hakkında banka ile muhâbere etmeğe muvaffak olmuştur. Banka idâresi ileride müşkilât zuhûrundan ihtirâzen Almanya hükûmetine ihbâr-ı keyfiyet etmiş, Almanya'da Osmanlılara bir cemîle göstermek maksadıyla vukû'ı hâli Bâbiâli'ye bildirmiştir. Bunun üzerine paranın istirdâdı için hükûmet-i Osmâniyece tedâbir-i lâzimeye tevessül edilmiştir." Bkz. "Hâkân-ı Mahlû'un Gizli Defînesinden Beş Milyon Lirâ Daha", *Tanin*, 13 Haziran 1325 [26 Haziran 1909], Nu: 293, s. 3.

⁴⁹ "Abdülhamid'in Serveti", *Siper-i Saika-i Hürriyet*, 3 Mayıs 1325 [16 Mayıs 1909], Nu: 36-60, s. 3.

⁵⁰ "Abdülhamid'in Mücevherâtı", *Siper-i Saika-i Hürriyet*, 7 Mayıs 1325 [20 Mayıs 1909], Nu: 40-64, s. 2; *Servet-i Fünûn*'un iddiasına göre bu kaçırma işlemini İngiliz Polis Memuru Mösyö Henry Simondres gerçekleştirmiştir. Bu kişi daha önceden Fas Emiri ve Portekiz kralına ait birçok değerli emvali de Paris ve Londra'ya nakletmiştir. Hatta Abdülhamid'in mücevherlerini kaçırdığına yönelik kendisine bir sual yöneltilince Simondres'in, "Bir şey söyleyemem. Rivâyât-ı vâkr'ayı ne te'yîd, ne de tekzîb

çalıştığı yönündeki bu tür iddialar, dönemin konjonktürüne uygun düşmektedir. Çünkü Sultan Abdülhamid, hal' edildiği ve "kötü adam" ilân edildiği için artık kendisi hakkında olup olmadık iddialar ortaya atmak "sıradan" bir hadise olarak telakki edilmektedir. Sultan kendisi hakkındaki iddiaları kabul etmese de dönemin konjonktürü onu suçlu görmeye yetmektedir; matbuat da buna hazır vaziyettedir.

31 Mart Vak'ası sonrasında, ilk dönemde, Abdülhamid'e yönelik saldırıların ardı arkası kesilmemektedir. Örneğin Abdülhamid'in gizlenme ve saklanma ihtiyacı hissettiği yönünde şöyle bir iddiaya yer verilmektedir: "Garibdir ki Abdülhamid'in yatdığı bir odadaki karyola en 'âdî hastahânelerde kullanılan karyolalardan imiş. Anlaşıldığına göre Abdülhamid kendini saklamak ve gizlemek için böyle bir karyolayı hâb-gâh [yatak odası] ittihâz etmiş."⁵¹ Yatak odasında Fransızca'dan çeviri *Ölüm Tuzağı* ve *Bir Caninin Son Günü* isimlerinde iki roman bulunduğu belirtilmekte ve bu romanlardan hareketle Sultan hakkında şöyle denilmektedir: "Eşyâ arasında bulunan romanlar Hâkân-ı Mahlû'un tab'-ı hûnhârına en büyük bir delîl teşkil eder."⁵² Oysa Abdülhamid, saltanatı sırasında, kan dökmekten ve idamdan hoşlanmayan tabiatıyla öne çıkan ve idam cezası yerine kürek, kalebent ve sürgün gibi cezaları tercih eden bir Sultan'dı.

Abdülhamid'i suçlamanın cazip olduğu hal'i sonrası dönemde, matbuatta, onun saltanatı boyunca milleti soymak için gayret gösterdiği vurgusu yapılmakta, devlet merkezi Yıldız'a aktarılan gelirlerin, Sultan'ın şahsî serveti olduğu iddiasına yer verilmektedir: "Abdülhamid 1880 senesinden i'tibâren devleti soymaya başlamıştır. Halk nazarında kendisini mes'ûl göstermemek maksadıyla bir tâkim yardaklar vâsıtasıyla entrika çevirmeğe başladı. Bu sâyede etrâfındaki adamların bu me'mûrların iğfâlâtına kapılmış olduğunu göstermeğe muvaffak oldu. Artık o târîhden sonra servet-i milliyeye tecâvüzâtı seneden seneye artırdı." İlaveten her malî teşebbüsten büyük miktarda

edebilirim." dediği rivayet edilmektedir. Bkz. "Abdülhamid'in Mücevherâtı", *Servet-i Fünûn*, 6 Mayıs 1325 [19 Mayıs 1909], Nu: 295, s. 3.

⁵¹ "Yıldız Sarayı'nda Taharriyât", *Musavver Muhît*, 30 Nisan 1325 [13 Mayıs 1909], c. 2, Nu: 4-26, s. 102.

⁵² "Yıldız Etrâfında", *Siper-i Saika-i Hürriyet*, 24 Nisan 1325 [7 Mayıs 1909], Nu: 27-51, s. 1-2.

paralar ahzettığı; Bağdat, Basra, Suriye ve Beyrut vilayetlerinin gelirlerinin bir kısmının Sultan'a gittiği; gümrük gelirlerinden senevi 300.000 liranın doğrudan padişaha aktarıldığı iddia olunmaktadır. Neticede de şöyle denilmektedir: "Tâm otuz sene müddet Devlet-i Osmâniye'nin mâliyesi Abdülhamid'in isrâfâtına hedef oldu. O zamânlarda Yıldız'ın ta'kîb eylediği kâ'ide memleketden mümkün olduğu kadar fazla para çekmek, ahâliyi Yıldız'a esîr eylemek, bî-çâreleri nân-pâraya muhtâc etmek mâddesi idi."⁵³ *Tanin* gazetesinin, bazı gelirlerin Yıldız'a aktarılmasını, Sultan'ın şahsî servet peyda etme arzusu olarak takdim etmesi tutarlı gözükmemektedir. Elbette Sultan'ın şahsî serveti vardır; fakat Yıldız Sarayı'ndaki bütün para ve değerli eşyaları Sultan'ın şahsı için topladığını iddia edebilmek mümkün değildir. Ancak 31 Mart sonrası konjonktürde hal'in toplum nezdindeki -kısmen var olan- olumsuz imajını yıkmak adına doğru olmayan bilgilerin matbuat yoluyla yayıldığı, yukarıda bahsedilen türden hakaret, iftira ve mesnetsiz ithamlarla, toplumun; Sultan'ın hal'inin gerekliliğine(!) iknaya çalışıldığı söylenebilir.

Görüldüğü üzere 31 Mart Vakası sonrasında Hareket Ordusu tarafından Yıldız ele geçirildikten sonra derhal bir özel komisyon teşkil edilmiş ve Şehremini Hazım Bey riyasetindeki bu komisyon Yıldız'da hummalı bir çalışma yürütmüştür. Ayrıca Yıldız'ın güvenliğinin sağlanmasına, sirkat ve suiistimale meydan verilmemesine gayret gösterilmiştir. Hatta Mahmut Şevket Paşa'nın arzusu mucibince Meclis-i Mebusan tarafından, para ve evrakların sayım ve tetkikine nezaret etmek üzere iki heyet de teşkil edilmiş, özel komisyon ve bu heyetler Yıldız'da elde edilen para ve değerli eşyaları itinalı bir şekilde mühürlemek suretiyle Harbiye Nezareti'ne teslim etmişlerdir. Hatta yukarıda da bahsedildiği üzere masraflar için komisyona verilen yüz lirayı dahi kayıt altına almışlardır.⁵⁴ İlaveten Yıldız Müzesi'nde bulunan

⁵³ "Abdülhamid'in Serveti Nereden Geliyor", *Tanin*, 10 Mayıs 1325 [23 Mayıs 1909], Nu: 259, s. 2; Ayrıca Sultan'ın irtikâbına maktul Ferik Fehim Paşa'nın aracılık ettiği vurgusu yapılmakta ve bu hususta 14 Eylül 1318 [27 Eylül 1902] tarihi bir vesikaya yer verilmektedir. Bkz. "Abdülhamid'in Menâbi'-i Servetinden", *Siper-i Saika-i Hürriyet*, 12 Mayıs 1325 [25 Mayıs 1909], Nu: 45-69, s. 2.

⁵⁴ Bu hususta bir değerlendirme için bkz. Kocahanoğlu, a.g.e., s. 477-478; Sedat Kumbarcılar'ın makalesinde Hazine-i Hümayûn kâtiplerinden Mehmet İzzet Kumbasar'ın Milli Eğitim Bakanlığı'na yazdığı bir yazıdan bahsedilmekte ve bu yazıya

eşyaların elden geldiğince dikkatli bir şekilde kayıt altına alınmasına çalışılmıştır. Osmanlı Arşivi'ndeki "Yıldız Müzehânesinde Bulunan Eşyâlara 'Âid Kırmızı Kaplı Defter" başlıklı 1326 senesine ait 195 sayfalık defter müzehanedeki eşyaların kayıt altına alındığının göstergesidir.⁵⁵ Yıldız meselesi çerçevesinde vurgulanması gereken önemli bir husus da Hareket Ordusu Yıldız'a girdiğinde birtakım olumsuz gelişmelerin olduğu ve olabileceğidir. Yani başıboş gönüllü birlikler, çeteciler ya da ordu mensuplarından bazı şahıslar Saray'dan bazı değerli eşyaları irtikâp etmiş olabilirler; bu mümkündür.⁵⁶ Nitekim 25 Nisan 1909'da ilân edilen İdâre-i Örfiyye mucibince teşkil olunan Divân-ı Harb-i Örfiler, bu hususta da cezalandırma yöntemine başvurmuşlardır. Örneğin Hareket Ordusu'nun Yıldız'ı ele geçirdiği esnada, buradan biri altın diğeri gümüş işlemeli iki tüfek çaldığı tespit edilen 81. Alayın 2. Taburunun 3. Bölük mülazım-ı sanilerinden Osman Efendi, Askerî Ceza Kanunnamesi'nin 165. maddesine tevfikan II. Divân-ı Harb-i Örfî tarafından 5 Temmuz 1909 tarihinde askerlikten

dayanılarak Mehmet İzzet Bey'in Yıldız'daki eşyanın "yağma"dan kurtarılmasına katkı sağladığı belirtilmektedir. Yine Hafız-ı kütüp Sabri Bey'in gayretleriyle de kütüphanenin korunduğu ifade edilmektedir. Bkz. Kumbaracılar, a.g.m., s. 74; Yıldız kütüphanesinin tasfiyesi hakkında tafsilat için bkz. Murat Candemir, *Yıldız'da Kaos ve Tasfiye*, İlgî Kültür Sanat Yayınları, 1. bs., İstanbul 2007, s. 139-177.

⁵⁵ Kayıt altına alınan eşyalar arasında vazo, kâse, fincan, ibrik, tabak, sürahi, madeni para, madalyon, mühür, tablo ve resimler, çini, kitap, kılıç, hançer, bıçak, dürbün, farklı markalardan ateşli silahlar ve saire bulunmaktadır. Osmanlı Arşivi'ndeki bu defter için bkz. *BOA., Y. EE. d.*, 322 [1326], s. 3-195; Bu defter M. Hanefi Kutluoğlu ve Murat Candemir tarafından tanıtılarak transkript edilmiştir. İlgili defterin tanıtımı ve transkripti için bkz. M. Hanefi Kutluoğlu-Candemir, Murat, *Bir Cihan Devletinin Tasfiyesi, Yıldız Sarayı Müzesi Tasfiye Komisyonu*, Çamlıca Yayınları, İstanbul 2010, s. 15-259; Yine Yıldız'da zuhur eden tabak, sürahi, tepsi, sehpa, sigara takımı ve sair eşyalarla ilgili Sadaret Tahrirat Kalemi'nden Maliye Nezaretî'ne yazılan bir yazıda bu eşyaların Maliye Nezaretî'ne, Hazine-i Hümayun'a, Saray-ı Hümayunlara ve Mefruşat İdaresine terk olunacakların tefrik kılındığı belirtilmekte ve eşyalar on yedi varak bir defterde gösterilmektedir. Bkz. *BOA., BEO.*, 3839/287921 [15 Kanun-ı Evvel 1326 ve "Yıldız Sarayı'ndaki Müzede Bulunan Eşyâya Aiddir" başlıklı on yedi varak]; Yıldız Sarayı'nın tasfiyesi süreci ve buradaki eşyaların içerikleri ile nerelere dağıtıldıkları hakkında tafsilat için ayrıca bkz. Candemir, a.g.e., s. 41-135.

⁵⁶ Nitekim Sedat Kumbaracılar da "Hareket Ordusu daha ziyade bir gönüllü birlik ordusu idi. Manastır, Üsküp, Selanik, Debre, Gümölcine hattâ Girit ve sair yerlerden toplanmışlardı. İçlerinde yağmaya sapacaklar da bulunabilirdi." demektedir. Bkz. Kumbaracılar, a.g.m., s. 74.

ihraç ve bir sene kalebentlikle cezalandırıldı ve bu karar 13 Temmuz 1909 tarihli *İrade-i Seniyye* ile tasdik edildi.⁵⁷

Sonuç olarak Yıldız'dan herhangi bir para ya da değerli eşyanın çalınmadığını iddia edebilmek de mümkün değildir. Yalnız şu söylenebilir; Yıldız müdahalesinin amacı Saray'ı yağma etmek değildir. Ancak kat'î delil olmasa da Yıldız müdahalesinin yarattığı kaos ortamından istifade ile asker ya da gönüllü birliklerden bazı neferlerin sirket ve suiistimallerinden söz edilebilir.

Mütareke Dönemindeki Yıldız Yağması İddiaları ve Cezalandırmalar

Cihan Harbi'ni yöneten İttihâd ve Terakki hükûmetinin Ekim 1918'de iktidarı bırakması/bırakmak zorunda kalması üzerine Cemiyet'in 1908'den bu yana takip ettiği siyasetten memnun olmayanlar, İttihâdçuların gadrine uğrayanlar karşı saldırıya geçtiler. Çünkü Mondros Mütarekesi [30 Ekim 1918] sonrasındaki siyasî durum İttihâdçuların aleyhine idi. EVELA Sultan Mehmet Vahideddin'in İttihâdçılara bakışı olumsuzdu. İkincisi her kötü hadisenin müsebbibi olarak İttihâdçuları görenlere gün doğmuştu. Nitekim 1919'a geldiğinde İttihâdçı karşıtlığıyla meşhur Damat Ferit Paşa Hükûmeti teşkil olunacak ve İttihâdçılar ağır baskılara, muhakeme ve cezalandırmalara maruz kalacaklardır. İttihâdçılara yönelik baskıların temelinde Mütareke döneminin en ağır ithâmının *İttihâdçılık* hâlini alması gelmektedir.⁵⁸ Çünkü belli gruplar nezdinde İttihâdçılara yönelik büyük bir öfke mevcuttur. Örneğin İttihâdçı Sait Halim Paşa hükûmeti döneminde Sinop'a sürgün edilmiş olan Refii Cevat Bey, İttihâdçuların, Mütareke döneminde ne derece kötü olarak değerlendirildiklerini şöyle ifade etmekteydi: "...İttihâdcılık öyle bir hâle geldi ki artık İttihâdcının babası evlâdından, kardeşi birâderinden, karısı kocasından utanmağa başladı."⁵⁹

⁵⁷ BOA., İ. AS., 87/40 [22 Haziran 1325, 27 Haziran 1325 ve 29/30 Haziran 1325 tarihli belgeler]; BOA., ZB., 414/104 [13 Temmuz 1325 ve 19 Temmuz 1325 tarihli belgeler].

⁵⁸ Nitekim Yahya Kemal, Mütareke döneminin en ağır ithâmının *İttihâdçılık* olduğunu ifade etmektedir. Bkz. Yahya Kemal, *Siyasî ve Edebî Portreler*, 3. bs., İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, İstanbul 1986, s. 87.

⁵⁹ Refii Cevat, "Turancılar ve Türkler Amma Hakikî Türkler...", *Alemdar*, 20 Eylül 1335 [20 Eylül 1919], Nu: 278-1578, s. 1.

Mütareke döneminde İttihâdçılar pek çok ithâma maruz kaldılar; onlara yöneltilen ithâmlardan biri de 31 Mart Vak'ası akabinde Yıldız Sarayı'nın İttihâdçılar ve Hareket Ordusu mensupları tarafından yağmalandığı iddiasıdır. Bu iddia ile ilgili 1909-1918 yılları arasındaki dönemde derin bir sessizliğin hâkim olduğu görülmektedir. Ancak ne zaman ki İttihâdçılar iktidardan düştüler; işte o zaman pek çok iddianın yanında Yıldız yağması iddiası da gündeme getirildi. Mütareke dönemi matbuatında mevzu hakkında yazılar, haberler çıktı. Örneğin 12 Nisan 1919'da *İkdâm*'da çıkan bir haberde, 31 Mart Vak'ası akabinde Yıldız Sarayı'ndan çok değerli mücevherler "çalın" İttihâd ve Terakki reislerinden mücevher ve nakit paraların istirdadı yönünde çalışmaların başlatıldığı, yağma hakkında pek çok delil elde edildiği, yağmaya iştirak edenlerden pek çoğunun isimlerinin de tespit edildiği belirtilmekteydi⁶⁰. Bir diğer haberde de Abdülhamid'in Selanik'e gönderildiği esnada yanında götürmek istediği bir çanta içinde bulunan 900.000 liralık mücevher, nakit ve tahvilatın, Hareket Ordusu Kumandanlığı yapan Hüseyin Hüsnü Paşa ve sâbık Taşlıca Kumandanı Ali Rıza Paşa tarafından Sultan'dan zorla alındığı ve Yıldız Tahliye Heyeti tarafından Hareket Ordusu'na teslim edildiği ifade edilmektedir. Ayrıca bu mücevher ve nakit paranın Hareket Ordusu erkânı arasında taksim edildiğinin mütevatir bir şekilde duyulduğu ve kısmen muhteviyatı tespit olunan bu paranın alan şahıslardan tazmin edileceği de ilave edilmektedir.⁶¹ Bir gün sonrada Yıldız'da "yağma" edilen mücevheratın muhteviyatına yönelik "bu taksîmatın sûret-i icrâsında[n] ma'lûmatdâr olan bir zât" kaynak gösterilerek haber verilmekte ve kimlerin neleri "gasp ettiği" hakkında birtakım bilgiler verilmektedir. Bu bilgiler ışığında Hareket Ordusu ve İttihâdçıların gasp ettikleri değerli eşyalar şunlardır: Hareket Ordusu Kumandanı Mahmut Şevket Paşa, müteaddit pantantif, taç, yüzük ve bir altın mangal; Hüseyin Hüsnü Paşa, murassa' tütün tabakası ve gerdanlık; Hareket Ordusu Erkân-ı Harbiye Reisi Mirliva Ali Rıza Paşa, müteaddit küpe ve yüzük; Hareket Ordusu kumandanlarından Reji Nazırı Hasan İzzet Bey, halılar, seccadeler, kravat iğneleri ve bir de taç; Enver Paşa, Cemal Paşa ve Damat İsmail Hakkı Bey, çok kıymetli eşya, mobilyalar, vazolar, çeşitli şekillerde

⁶⁰ "Yıldız Yağmâgerleri", *İkdâm*, 12 Nisan 1335 [12 Nisan 1919], Nu: 7964, s. 2.

⁶¹ Hâkân-ı Mağfûr Abdülhamid Hâna 'Aid Bir Çanta", *İkdâm*, 16 Nisan 1335 [16 Nisan 1919], Nu: 7968, s. 1.

pırlantalar ve zümrüt huliyyât [altın, gümüş, elmas vb. süs eşyası, mücevher]; Ahmet Rıza Bey, kıymetli yemek takımları, murassa' saat ve kıymetli muhtelif eşya; sâbık Bursa Valisi İsmail Hakkı Bey, iki bin lira kıymetinde zümrüt bir yüzük; Emniyet-i Umumiye Müdürü ve sâbık Hicaz Valisi Galip Paşa, çeşitli cinste murassa' kadın müzeyyenatı; İsmail Hakkı Bey'in biraderi Cafer Tayyar ve Hamdi Beyler, inci küpeler, pırlanta yüzük ve kıymetli revolverler; Ordu kumandanlarından Mustafa Kemal Paşa, elmas ve incili gerdanlık; Miralay Aziz Samih Bey, üç bin lira kıymetinde bir taş; Yakup Cemil Bey, mühim miktarda tahvilat; sâbık Karesi Mebusu Hüseyin Kadri Bey, zümrüt kabzalı hançer; Çerkes Kemal Bey, müteaddit ve kıymetli huliyyât; Hüseyin Cahit Bey, murassa' hokka takımı ve iki murassa' saat; Cavit Bey ile Karasu Efendi, mühim ve muhtelif miktarda kıymetli elmas; sâbık Bolu Mebusu Habib Bey, muhtelif tahvilat; Vehip Paşa, hisse senetleri ve kravat iğneleri. İddiaya göre bunlardan başka, kayıt altına alınmayan pek çok kıymetli eşya da fedailer tarafından gasp edildi⁶². *İkdâm* gazetesinin bir gün sonraki haberinde ise Abdülhamid'in mührünün de kendisinden alındığı ve bu mühürle bazı muameleler yapıldığı ifade edilmekte, Sultan Abdülhamid'in muhafızlığı vazifesinde bulunan Miralay Rasim Bey'in, bu mesele hakkında malumatına başvurulmak üzere Heyet-i Tahkikiye tarafından resmî olarak davet edildiği belirtilmektedir.⁶³ Gazetelerde çıkan Yıldız yağması ile ilgili haberler, Harbiye Nazırı Müşir Şakir Paşa ile bir mülakat gerçekleştiren *Sabah* gazetesi muharriri tarafından Paşa'ya sorular olarak tevcih edildi. Muharririn "Gazetelerden biri Hâkân-ı Mağfûr Abdülhamid Hân'ın birçok zî-kıymet eşya ve nukûdu muhtevî bulunan el çantasının esnâ-yı hal'de Yıldız Tahliye Hey'eti tarafından Hareket Ordusu'na teslim edildiğini yazıyor. Bunlar hakkında tahkîkât-ı resmiye başlandı mı Paşa hazretleri?" sorusuna Paşa, "Evet, bunlar hakkında 'amîk tahkîkâta başlandı, îcâb edenlere bu husûsda lâzım gelen şeyler soruldu. Şimdi cevâb bekliyoruz. Ümîd ediyorum ki bu mes'ele yakında hallolunacak ve bir netîceye iktirân edecektir" şeklinde cevap verdi⁶⁴. Aradan birkaç

⁶² "Yıldız Sarayı'ndan Yağma Olunan Mücevherât Müfredâtı", *İkdâm*, 17 Nisan 1335 [17 Nisan 1919], Nu: 7969, s. 1.

⁶³ "Yıldız Sarayı Mes'elesi", *İkdâm*, 18 Nisan 1335 [18 Nisan 1919], Nu: 7970, s. 1.

⁶⁴ "Harbiye Nâzirıyla Mülâkât", *Sabah*, 19 Nisan 1335 [19 Nisan 1919], Nu: 10570, s. 1-2.

gün geçtikten sonra Harbiye Nazırı Müşir Şakir Paşa, Moniteur Oriental gazetesi muharririne verdiği beyanatta, Yıldız'dan aşırıldığı iddia edilen çantanın içeriği hakkında şöyle demektedir: “Yıldız'dan Aşırılan Çanta: İçerisinde bir milyon lira kıymetinde mücevherât olduğu hâlde Yıldız'dan aşırıldığı rivâyet edilen merhûm ve mağfûr cennet-mekân Abdülhamid Hân hazretlerine 'aid çanta hakkında tahkîkâta devâm edilmektedir. O zamânlar Yıldız'da müştekil bulunmuş olan hey'et-i mahsûsa a'zâsını bundan beş gün evvel da'vet eyledik. Maalesef henüz bize bir cevâb i'tâ etmedikleri vechile dücâr-ı teeħhür oluyor.” Bu hususta bir “tevkîfât olacak mı?” yönündeki suale ise “Tevkîfâtın icrâsı için elde vesâik bulunması îcâb eder. Tahkîkâtımızdan henüz kat'î ve sarîh bir sûretde mes'ûliyet tebeyyün edememiştir” şekilde cevap verdi⁶⁵.

Gazetelerde “yağma” üzerine haberler artarken İttihâdçı karşıtlığıyla meşhur *Alemdar* gazetesinin sermuharriri Refii Cevat Bey de Yıldız yağması meselesini mevzu edinen bir makale yazdı. Bu makalede “Dünyâda her vâki' olan şey bir gün olup meydâna çıkmasa kimse cürümkâr olmazdı” denilerek “yağma” iddiaları gerçek olarak değerlendirilmekte, paşaların ve beylerin hediye ya da hatıra diyerek pek çok kıymetli eşyayı aldıkları belirtilmektedir. İlaveten de “Buna ister hediye, ister hâtıra, ister yâdigâr densin. Biz asıl ismini söyleyeceğiz: yağmâgerlik!” denilmektedir. Makalede, Hareket Ordusu'nun müze yapmaya layık Yıldız Sarayı'nı yağmaladığı ifadesi sonrasında da Ahmet Rıza Bey'e bazı sualler tevcih edilmektedir. Ahmet Rıza Bey'e; Heyet Yıldız'a girdiğinde beraberinde Ahmet Rıza Bey'in de olup olmadığı, Yıldız'dan hatıra mahiyetinde ne aldığı, II. Abdülhamid'in altından mamul yemek takımının ne olduğu gibi sualler yöneltildi⁶⁶.

⁶⁵ “Harbiye Nâzırı Şakir Paşa'nın Beyânâtı”, *İkdâm*, 25 Nisan 1335 [25 Nisan 1919], Nu: 7977, s. 1; “Harbiye Nâzırının Beyânâtı”, *Alemdar*, 25 Nisan 1335 [25 Nisan 1919], Nu: 124-1434, s. 1.

⁶⁶ Refii Cevat, “Yıldız Yağması Hakkında”, *Alemdar*, 21 Nisan 1335 [21 Nisan 1919], Nu: 120-1430, s. 1; Refii Cevat Bey'in diğer bir makalesinde de Yıldız yağması iddiasına yer verilmektedir. Bu makalede, *Tan* gazetesinin İttihâdçıları, Kuvâ-yı Milliyecileri metheden Kamil Paşa ve Damat Ferit Paşa'yı yeren bir makalesine *Debâ* (Journal des Débats) gazetesinin cevabını gündeme getirmekte *Debâ*'nın *Tan*'ı eleştiren cevabı yazısını “Fransa efkâr-ı 'umûmiyye-i hakîkiyyesine tercümân olan (Debâ)nın makâlesi

Gerek *İkdâm* gazetesinin gerekse de *Alemdar* gazetesi sermuharriri Refii Cevat Bey'in iddiaları muhatapları tarafından tekzip edildi. Evvela Ahmet Rıza Bey ve Hasan İzzet Paşa, *İkdâm* gazetesinin iddiasını tekzip ederek yağma ile alakalarının olmadığını gazeteye bildirdiler.⁶⁷ Ahmet Rıza Bey, ilaveten, *Alemdar* gazetesi sermuharriri Refii Cevat Bey'in "yağma" iddialarıyla ilgili suallerine cevap olarak bir yazı gönderdi.

Bu yazıda, Yıldız yağması hakkındaki iddiaları daha önce *İkdâm* gazetesinde tekzip ettiğini belirttikten sonra Yıldız'a giden heyetle beraber bulunmadığını, o vakit mebuslarla birlikte Ayastefanos'ta bulunduğunu, Yıldız'dan hatıra olarak bir şey almadığını, altından yemek takımını da bilmediğini ifade etti⁶⁸.

yalnız Fransa'ya değil bütün 'âlem-i medeniyyete haklı ve dolgun bir hitâbdır" ifadeleriyle takdir etmektedir. Refii Cevat Bey, İttihâdçılarını kinayeli bir dille eleştirirken Yıldız yağmasını da gündeme getirmekte ve kinayeli bir dille eleştirisini sürdürmektedir. Bu husustaki ifadeleri şöyledir: "Hareket Ordusu ile İstanbul'a gelerek binlerce Türkü kurşunla, iple i'dâm eden bu pašalar mı idi? Yıldız'ı yağmâ ederek haysiyet-i saltanatı baltalayan kimler idi? Otuz üç sene bu devleti kiyâset ve siyâsetle idâre eden bir halîfeyi nefyederek kuru tahtalar üzerinde yatıran kimlerdi?" Bkz. Refii Cevat, "Debânın Makâlesi", *Alemdar*, 2 Mart 1336 [2 Mart 1920], Nu: 441-2741, s. 1.

⁶⁷ "Yıldız Sarayı Mes'elesi", *İkdâm*, 18 Nisan 1335 [18 Nisan 1919], Nu: 7970, s. 1.

⁶⁸ "Yıldız Yağmâsı Hakkında", *Alemdar*, 25 Nisan 1335 [25 Nisan 1919], Nu: 124-1434, s. 1; Nitekim Ahmet Rıza Bey, 14 Şubat 1919 tarihli Meclis-i Ayan içtimainda da kendisi hakkında bazı iddiaların gündeme getirildiğini belirtmektedir. Meclis-i Ayan'ın 14 Şubat tarihli içtimainı bakıldığında Refii Cevat'ın bazı iddialarına orada cevap verildiği görülmektedir. Örneğin Ahmet Rıza Bey, "Sultan Abdülhamit Hazretleri, ilân-ı Meşrutiyeti müteakip bana, konak, at, araba gibi şeyler ihсан buyurmak istediler. Müsaadelerini rica ettim, almadım" demektir. Bu ifade Refii Cevat'ın Ahmet Rıza Bey hakkındaki "Abdülhamid'den hediye olarak bazı eşyaları aldığı iddia etmektedir" yolundaki ifadelerine bir cevap gibidir. Ahmet Rıza Bey, Maçka konağından ayrılırken eşyaları beraberinde götürdüğü iddialarına da şu şekilde cevap vermektedir: Maarif sâbık nâzırı "Şükrü Bey, bir şey daha isnat ediyor. Maçka'daki konaktan çıkarken, eşya alıp götürdüğümü söylüyor. Hamd olsun ki, milletin hatta ecnebilerin bile, hakkımda hüsn-ü teveccühünü çekemeyerek siyasî nüfuzumu kırmak isteyenler, o mahut eşya meselesinden başka, aleyhimde söyleyecek bir şey bulamıyorlar. ... İlân-ı Meşrutiyeti müteakip, Sultan Abdülhamit, bana, hususî bir mektup almak üzere Adile Sultan Sarayını bahş ettiği gibi, bu zât-ı şahaneyede, Maçka'daki konağı ihсан buyurmuştu. Konağın senetleri benim üzerime yapılacaktı, ben kabul etmedim." Adile Sultan Saray'ını da kız mektebi yapmak için aldığı belirtmekte, hatta bunun için bir cemiyet kurulduğunu, Saray'ın tamir edildiğini fakat Balkan ve Cihan harpleri yüzünden mektebin açılmasının mümkün olmadığını ifade etmektedir. Ahmet Rıza Bey Maçka'dan eşya aşırıldığı iddialarına da şu şekilde cevap vermektedir: "Maçka'dan

Yukarıda *İkdâm* ve *Alemdar* gibi gazetelerin Yıldız'da "yağma" iddiaları hakkında Mütareke dönemindeki haberlerinden örneklere yer verildi. İlaveten, bazı hatırat türü eserlerde de yağma iddiası gündeme getirilmektedir. Örneğin yağma iddiasıyla ilgili olarak 31 Mart Vak'ası'nın tanıklarından Mustafa Turan'ın eserinde çok uç bir anlatıya yer verilmekte ve "...İttihat ve Terakki Cemiyeti de Yıldız Sarayındaki hazineyi yağma etmek istiyor, bunun için bir ihtilâl lâzım, o da 31 Mart. ... Hadiseyi tertip edenler, Cemiyetin idarecilerine yurdun kalkınması için bir hayli paraya ihtiyaç muhtaç olduğunu, bunun temini için de Cemiyete cazip bir yol gösterdiler. Yıldız Sarayında Sultan Hamid'in elinde senelerin biriktirdiği hazine vardı... Bu hazineden başka Viyana bankalarında Padişahın bir 700.000 altını da vardı, bunlar ne güne duruyordu. Bu cazip teklif Cemiyetin işine gelir gibi idi. Birçok müzakerelerden sonra şu karara varıldı: Meşrutiyetin ilânında olduğu gibi, askerî bir isyan tertip edilecek, fırsattan istifade Yıldız'daki servete el konulacak Padişahın Viyana bankalarındaki altınlarına da zorla muvafakatı alınıp, bunlarla memleketin muhtaç bulunduğu askerî, idarî

çıkarken eşya aşırımsım. Ailem Maçka Konağına çıplak girmemişti. Büyük dedem Sultan Selim-i Salisin ser kâtibi idi. Dedem ve pederim pek büyük mevkilerde bulunmuşlardı. Devri sabıkta gördüğümüz zulme rağmen yine elimizde sekiz on araba eşya kalmıştı. Bunlara dört sene Mebusan Riyasetinde iken satın aldığım şeylerle tarafı Şahaneden ihsan buyurulan iki oda takımı da munzam olmuştu. Fazla eşyaya zaten ihtiyacımız yoktu." Nihayetinde Ahmet Rıza Bey, geçmişte tevessül etmediği işlere devri-meşrutiyette tevessül etmesinin mümkün olmadığını belirterek iddiaları kat'î surette reddetmekte ve şöyle demektedir: "Gurbette zaruret içinde yaşadığım zamanlar bana defaatla gönderilen ve bu eşya kıymetinden bin kat ziyade olan paraları kabul etmediğim halde, vatanıma avdetimden ve Mebusan Riyaseti gibi bir mevkii âliye geçtikten sonra iki üç oda eşyasına tenezzül etmeyeceğimi düşünemeyen veyahut bu kadarlık bir Atiyyei Şahaneyi bana çok gören adamları selamet ve saadeti uğrunda mal ve canımı vakfetmiş olduğum bir milletin efradı meyânında görmek benim için büyük bir hüzdür." Bkz. *MA ZC*, D. 3, C. 1, İçt. 4, 26. inikad, [14 Şubat 1334], s. 389-390; Ahmet Rıza Bey, 11 Eylül 1920'de Sultan Vahideddin'e de bir arıza göndererek hakkındaki Yıldız yağması iddialarına üzüldüğünü, bu iddiaların iftiradan ibaret olduğunu ifade etmiştir. Arızasının sonunda da şöyle demiştir: "Bu çirkin ve haysiyetşikenane muameleden vatana, saltanata bir fayda gelse kahrolurum, şikâyet etmem, lâkin bir fayda değil, bilâkis mazarrat geleceğini biliyorum. Emval ve hukuku milletin gasp ve yağma ve Edirne'de Sultan Selim camiinde Venizelosun devamı âfiyet ve muvaffakiyetine dua edildiği, ashabı hamiyetin kan ağladığı bir sırada izzeti nefsi milliyi cerihadar eden menafii hasise ve ağrazı şahsiye ile uğraşılmasına müsaade buyurulmamasını istirham eylerim efendimiz." Bkz. Halûk Y. Şehsuvaroğlu, "Tarihten Safyalar/Yıldız Yağması", *Akşam*, 22 Şubat 1950, Nu: 11266, s. 5.

tensikat yapılip memleket gülistanlık olacak” denilmektedir.⁶⁹ İstanbul ele geçirilip vaziyet durulunca “Enver ve arkadaşı Bulgar Komite Reisi Sandaneski[nin] maiyetleriyle evvelden” kararlaştırdıkları gibi Yıldız’ın yağmasına koştukları da iddialar arasındadır.⁷⁰ Yıldız kuşatmasında Enver Bey vazife almıştır; ancak bu durumu “yağma için bu görevi aldı”, “yağmayı önceden kararlaştırdılar” veyahut “sarayı yağmaladılar” şeklinde aktarmak doğru değildir. Mustafa Turan, İttihâdçıların, Yıldız’ı yağmalamak için 31 Mart Vak’ası’nı çıkardıklarını, Enver Bey ve İttihâdçıların bu işi önceden kararlaştırdıklarını iddia etmektedir ki bu bakış açısı -eserine verdiği isimle- “elli beş yıldır esrarı milletten gizli kalmış olan 31 Mart”ın hakikatini ortaya koyma iddiasında olan hatırat sahibinin iddialarının ne derece mesnetsiz olduğunun göstergesidir. Bu ifadelerden yola çıkarak ilgili eserin mehoz olarak telakki edilmesinin de mümkün olmadığı yargısına varılabilir.

Yağma iddiasını gündeme taşıyan isimlerden biri de Hüsamettin Ertürk’tür; nitekim Ertürk, yeni devrin Yıldız yağması ile açıldığını belirtmekte ve şöyle demektedir: “Abdülhamid, bu 33 senelik saltanatında her taraftan kendisine hediye olarak gönderilen binlerce mücevherleri, altın, gümüş takımlarını, pırlanta, yakut, zümrüd, nefes ve daha binbir renk ve çeşitte gözleri kamaştırıran büyük bir serveti, Yıldız sarayında, büyük bir dikkat ve itina ile saklamıştı.” Ertürk’ün eserinde Abdülhamid’in Debrelî Zünnun’a, “ne yazık ki, İttihatçılar, bu büyük hazineden hiç olmazsa Meclisi Mebusanı haberdar edeceklerdi, onu da yapmadılar, ve bu muazzam servetin üzerine bir perdeyi nisyan örttüler!” dediği rivayet edilmektedir.⁷¹ Esasında burada aktarılan Meclis-i Mebusan’ın hiçbir şeyden haberdar edilmediği malumatı sahih değildir. Zira taharriyat ve sayım esnasında Meclis tarafından kur’a ile tespit edilen bir heyetin de vazife aldığı bilinmektedir. O yüzdendir ki

⁶⁹ Turan, a.g.e., s. 57-58; Yine eserde, “Bulgar çete reisi Sandaski efradını toplayıp Enver Beyle beraber Yıldız Sarayını bastılar. Osmanlı hanedanının 600 seneden beri saltanat sürdüğü bir tarihi hiçe sayarak Abdülhamid’in sarayını Bulgar eşkıyalarına yağma ettirdi” denilmektedir. Cevher Ağa’nın hazinelerin yerlerini söylemediği için öldürüldüğü, Nadir Ağa’nın ise Cevher Ağa’nın cesedi gösterilmek suretiyle tehdide maruz kaldığı ve dayanamayıp gizli hazinenin yerini söylediği de Turan’ın iddiaları arasındadır. Bkz. a.g.e., s. 75.

⁷⁰ Turan, a.g.e., s. 79.

⁷¹ Hüsamettin Ertürk, *İki Devrin Perde Arkası*, yazar: Samih Nafiz Tansu, Ararat Yayınları, 3. bs., İstanbul 1969, s. 77-78.

Abdülhamid'e atfedilen ifadeler pek doğru gibi gözükmemektedir. Ertürk, hatıratında, sadece mücevheratın değil "sarayın kadife ipek perdeleri, göz kamaştırıcı avizeleri, Herekede hususî surette imâl edilmiş halıları, sedef tablaları, oyma işlemeli kapıları, altın vazo ve gümüş şamdan ve mangalları, ceviz ve maun ağacından imal edilmiş koltuk ve kanapeleri, kuştüyünden yatak, yorgan ve yastıkları, gümüş mutfak takımları, kaşık ve çatal koleksiyonları, memlekete yeni bir devir getirdiklerini iddia eden hareket ordusu haricindeki fedai çeteler tarafından taksime uğratıl"diğini da iddia etmektedir.⁷² Yağma iddiasını gündeme getirenlerden birisi de II. Abdülhamid'in kızı Ayşe Sultan'dır. Ayşe Osmanoğlu, hatıralarında, Selanik'e gelişlerinin on birinci günü Fethi Bey'in Abid Efendi'nin ablası Mâhienvar Kalfa ile Hazinedar Dilbeste Kalfa'yı da Selanik'e getirdiğini belirttiikten sonra Mâhienvar Kalfa ve Dilbeste Kalfa ile kendisi arasında geçen bir konuşmaya yer vermektedir. Hatıratında bu konuşma hakkında şunları ifade etmektedir: "Bizden sonra sarayda neler olduğunu merakla sorduk. Babamın dairesi çoktan hiçlere karışmıştı. Yükte hafif pahada ağır ne varsa yağma edilmişti. Geceleri sabahlara kadar sandıklar, eşyalar saraydan çıkarılıyordu."⁷³

İttihâd ve Terakki Cemiyeti'nin önemli isimlerinden Hüseyin Cahit Bey de yağma iddialarıyla ilgili *Siyasal Anılar*'ında birtakım bilgiler vermektedir. Anılarında, Hüseyin Hilmi Paşa ve Cavit Bey ile beraber Yıldız Sarayı'na gerçekleştirdiği bir ziyareti ele aldığı kısımlarda II. Abdülhamid'in yazı odasındaki kamış kalemlerden birini Hüseyin Hilmi Paşa'nın da izniyle hatıra olarak aldığı belirtilmektedir. Ayrıca Yıldız iddiaları hakkında da şunları ifade etmektedir:

"Yıldız şimdi Hareket Ordusu'nun koruması altındaydı. Ordu İstanbul'a girince Yıldız Sarayı'nın yağmalandığı konusundaki söylentiler ağızdan ağıza dolaştı ve bütün bu söylentiler sonrada İttihat ve Terakki için hep birer suç diye yazıldı. Yıldız Sarayı'nda böyle bir yağma olayı yaratılmışsa, o tarihte resmî görev sahibi herkes İttihat ve Terakki'ye bağlı sayıldığı için belki de pamuk ipliğiyle Cemiyet'e bağlı beşinci, onuncu derecedeki kişilerin bunda ilgileri olmak gerekir. Ama İttihat ve Terakki'yi az çok temsil edebilecek sivil

⁷² Ertürk, a.g.e., s. 78.

⁷³ Ayşe Osmanoğlu, *Babam Sultan Abdülhamid*, Timaş Yayınları, 9. bs., İstanbul 2016, s. 166.

ve askerlerden hiçbirinin böyle bir yağmadan ne haberleri olabilirdi, ne de yağmaya katılabırlardı.

Hareket Ordusu'nda pek sıkı bir disiplin vardı. Bunu İstanbul'da yerli ve yabancı herkes görmüş ve gönül borcuyla karşılamıştır. Onun için Yıldız'da bir çapulculuk sahnesi olabileceğini akıl almaz. Olsa olsa, belki tek tük, sıradan hırsızlık girişimleri görülmüş olabilir. Herhalde bunun da pek kısa bir zamana sıkışmış olacağı kesindir. Çünkü sarayın ele geçirilişinden on gün geçmeden biz Yıldız'ı gezdik. Büyük bir düzen ve dikkat göze çarpıyordu. Ortada çapulculuğa işaret olabilecek en ufak bir iz bile göze çarpmıyordu. Birçok eşya, olduğu gibi, odalarda duruyordu.”⁷⁴

Görüldüğü üzere 31 Mart Vak'ası akabinde Yıldız Sarayı'nın yağmalandığı konusunda farklı görüşler mevcuttur ve yağma iddiaları gerek Mütareke dönemi matbuatında, gerekse de sonrasındaki hatıralarda gündeme getirilmektedir. Nitekim bu mevzuu iddia olarak kalmadı; konjonktürün de fevkalade müsait olmasının bir neticesi olarak, Damat Ferit Paşa Hükûmeti döneminde, Yıldız Sarayı'nı yağmaladığı iddiasıyla pek çok kişi tevkif edildi. Mevkuf olan şahıslar; Ayandan Asitaneli Ferik Hüsnü Paşa bin Şahin, Cihangirli Ferik Şevket Turgut Paşa bin Mehmet Nuri, Bağdatlı Topçu ferikliğinden mütekait Hasan Rıza Paşa bin Mehmet Nail, Trabzonlu Ferik Galip Paşa bin Osman, Erkan-ı Harbiye miralaylığından mütekait Kemahlı Aziz Samih Bey bin Şaban, Süvari Miralay Asitaneli Cevdet Bey bin Fevzi, İstihkâm binbaşılığından mütekait Priştineli Hamdi Bey bin Emin, Tabib kaymakamlığından mütekait Asitaneli Muhyiddin Bey bin Nuri, Kaymakam Asitaneli Ali Bey bin Sadeddin ve sâbık Bolu Mebusu Bolulu Habib bin Ahmet Hamdi Beylerdir.⁷⁵ Mevkuflardan birisi de “yağma”nın yapıldığı esnada Yıldız komisyonu reisi ve şehremini olan Ebubekir Hazım Bey'dir.⁷⁶ Mevkuf olmayan fakat davada muhakeme

⁷⁴ Yalçın, *Siyasal Anılar*, s. 190-191.

⁷⁵ BOA., *İ. DÜİT.*, 177/32 [7 Eylül 1336 tarihli Divân-ı Harb-i Örfî Karârı].

⁷⁶ “Yıldız Yağmâsı”, *Alemdar*, 18 Temmuz 1336 [16 Temmuz 1920], Nu: 573-2873, s. 1; “Yıldız Yağmâsı”, *Vakit*, 18 Temmuz 1336 [18 Temmuz 1920], Nu: 939, s. 2; “Yıldız Yağmâsı”, *Peyâm-ı Sabah*, 18 Temmuz 1336 [18 Temmuz 1920], Nu: 11016, s. 3; Ebubekir Hazım Bey, hatıralarında 24 Mayıs 1920 tarihinde tevkif edildiğini belirtmekte ve “Yıldız sorunu, hükümetçe İkinci Abdülhamit'in mallarına resmen el konulmaktan

edilen şahıslar ise sâbık Şehremini İbradılı Tevfik bin Hilmi, sâbık Şehremaneti Muavini Asitaneli Sezai bey bin Hüseyin, Mekteb-i Askeriye Müdür-i Umumisi Asitaneli Mirliva Pertev Paşa bin Mustafa, Onbeşinci Kolordu Kumandanlığı'ndan açıkta Mirliva Ali Rıza Paşa bin Süleyman Paşa, Müze-i Hümayun Müdürü Asitaneli Halil bin İbrahim Ethem, Mahmut Şevket Paşa'nın biraderi Bağdatlı Halit Süleyman Bey, Maliye Nezareti Satış Komisyonu azası Asitaneli İrfan bin Ahmet Ziya, Harem-i Hümayun bekçilerinden Safranbolulu Hüsnü Efendi bin Hacı Ahmet, sâbık Maarif Nazırı Asitaneli Said Bey bin Aziz, sâbık Şûrâ-yı Devlet azâsı ve sâbık Donanma Cemiyeti azâsı Asitaneli Reşit Bey bin Cemil Paşa, Düyûn-ı Hümayûn beylikçiliğinden mütekait Asitaneli Nasır Bey bin Süleyman Nazım, sâbık Başmabeynci ve Meclis-i İdare azâsı Asitaneli Uşşakizade Halit Ziya bin Halit, Harbiye Nezareti Serveznedarı Mehmet Efendi bin Abdurrahman, sâbık İstabl-ı Amire Müdürü Asitaneli Miralay Şeref Bey bin Mehmet, Ayan'dan Ahmet Rıza Bey, sâbık Paris ve Viyana Başşehbenderi Selanikli Hüsnü Bey, sâbık Trabzon Mebusu Hoca İmadeddin Efendi ve sâbık Trabzon Mebusu Hoca İzzet Bey'dir. Maznunlardan bazıları ise firarî durumundadır. Bunlar; mirlivalıktan mütekait Asitaneli Hasan İzzet Paşa bin Ali Muhsin Paşa,

ibaret bir işlemken, bundan dolayı on iki yıl sonra beni tutuklamak, gerçekten bir zulüm garibesidir; fakat kimden kime yakınmalı?" demektedir. Bkz. Ebubekir Hazım Tepeyran, *Belgelerle Kurtuluş Savaşı*, Gürer Yayınları, 1. bs., İstanbul 2009, s. 23, 27; Hazım Bey, tevkif edildikten sonra Divân-ı Harb-i Örfî'de Miralay Niyazi Bey tarafından sorgulandığını ifade etmektedir. Kendisine "Sen büyük bir memur olduğun halde, Sultan Abdülhamit'in ve şehzadelerin mallarını niçin zapt ettin ve ettirdin?" sorusu yöneltilmiş, bu suale Hazım Bey'in cevabı şu şekilde olmuştur: "Ben kimsenin malını zapt etmedim ve ettirmedim; Selanik'ten gelip, Sultan Abdülhamit gibi kudretli bir padişah fetva ve Genel Meclis kararıyla tahtından indirerek Selanik'e süren bir ordunun komutanı olan Mahmut Şevket Paşa'nın isteği, Babiâli'nin onayı, Mebusan ve Âyan meclislerinin uygun görmesi ve yeni padişahın kabul ve iradesi üzerine mülki ve askeri memurlardan kurulan komisyonun, o sırada şehremini ve İstanbul valisi olmam nedeniyle bana verilen başkanlığını geri çeviremezdim. Trabzon Mebusu İmadettin ve İzzet Efendilerle Halep Mebusu Ali Cenani Bey'in komisyonda bulundurulmasıyla, bu işleme Mebusan Meclisi de fiilen katılmıştır. Meşrutî bir ülkede bir yasa için gereken merasim ve koşullar tümüyle yerine getirilerek kararlaştırılan bu işlem, Sultan Abdülhamit'in para ve mallarına resmi bir el koyma işlemidir. Komisyon bir araçtır; bu için esasından dolayı bir sorumlu aranıyorsa bu sorumlu, zamanın hükümeti, Mebusan ve Âyanı ve padişahıdır. Eğer komisyon görevinde bir yolsuzluk yapmışsa, komisyon üyesinden ve benden değil, yasal yetkilimiz olan Dâhiliye Nazırlığı'ndan sorulmalıdır." Bkz. a.g.e., s. 29-30.

sâbık İmalat-ı Harbiye Müdürü Miralay Selahattin Adil Bey bin Adil Paşa, sâbık Harbiye Nazırı Enver Paşa ve sâbık Maliye Nazırı Cavid Bey'dir. Yine maznunlardan bazıları ise vefat etmiştir. Bu isimler; Mahmut Şevket Paşa, sâbık Bahriye Nazırı Arif Paşa, Ayan'dan Sami Paşa, Damat İsmail Hakkı Paşa, Resneli Niyazi Bey ve Beşiktaş Belediye Müdürü Şevket Cenânî Bey'dir.⁷⁷

Tevkif edilen zanlılar vicahen diğerleri ise gıyaben I. Divân-ı Harb-i Örfî tarafından muhakeme edildiler. 17 Temmuz 1920'de, Nemrut Mustafa Paşa riyasetindeki I. Divân-ı Harb-i Örfî, Yıldız yağması muhakemesiyle meşgul olarak mevkuf olan zanlıları şahitlerle yüzleştirdi. Bu yüzleştirmede Ferik Hasan Rıza Paşa, sâbık Dâhiliye Nâzırı Hazım Bey, Aziz Samih Bey ve Ayan'dan Hüseyin Hüsnü Paşa hazır bulundu. Ayrıca öğleden önce ve sonra pek çok kişinin bilgisine başvuruldu.⁷⁸ 25 Temmuz 1920'de I. Divân-ı Harb-i Örfî, sâbık Dâhiliye Nazırı Ebubekir Hazım Bey'in muhakemesi ile meşgul oldu ve bir gün sonra da Hazım Bey'in muhakemesi tamamlandı.⁷⁹ Ayrıca bütün zanlılar, takip eden günlerde peyderpey muhakeme edildiler.⁸⁰ Netice

⁷⁷ Ayrıca maznun bazı isimlerin hüviyetleri tespit edilememiştir. Bunlar Çerkes Kemal, Mahmut ve Sadık Beylerdir. Bkz. *BOA.*, *İ. DÜİT.*, 177/32 [7 Eylül 1336 tarihli dokuz sayfalık belge].

⁷⁸ "Yıldız Yağması", *Alemdar*, 18 Temmuz 1336 [16 Temmuz 1920], Nu: 573-2873, s. 1; "Yıldız Yağması", *Peyâm-ı Sabah*, 18 Temmuz 1336 [18 Temmuz 1920], Nu: 11016, s. 3.

⁷⁹ "Dîvân-ı Harbde", *Dersaadet*, 26 Temmuz 1336 [26 Temmuz 1920], Nu: 19, s. 3; "Hazım Bey'in Muhâkemesi", *Alemdar*, 27 Temmuz 1336 [27 Temmuz 1920], Nu: 581-2881, s. 1; Hazım Bey, hatıralarında muhakemesi esnasında "mücevherler ve nakit para kime teslim edildi?" sualine şöyle cevap verdiğini ifade etmektedir: "Önceden ayrıntılarıyla söylediğim gibi komisyonca, askeri ümeranın ve Mahmut Şevket Paşa'nın huzurunda bütün hazır bulunanların imzaladığı alındı tutanağı karşılığında ve konuldukları sandık ve çantalar mühürlü olarak Harbiye Nazırlığı veznedarına teslim edildi." İlaveten, kendisine yöneltilen "Her gün büyük bir çanta sizinle birlikte saraya gider, gelirmiş diyorlar" ithamına ise "Komisyon evrakına özel adi bir çantadan başka bir çanta yoktur. Bu da hep sarayda kalıp dışarı çıkarılmamıştır" şeklinde cevap vermiştir. Bkz. Tepeyran, a.g.e., s. 53-54; Hazım Bey, kendisinin tevkifi hakkında "yağma" iddiası ortaya konulsa da esasında Kuvâ-yı Milliye'ye verdiği destek sebebiyle Divân-ı Harb-i Örfî'de muhakeme edildiğini ifade etmektedir. Hazım Bey'in tevkifi ve muhakemesi hakkındaki anlatıları için bkz. a.g.e., s. 23-151.

⁸⁰ "Yıldız Yağması", *Dersaadet*, 27 Temmuz 1336 [27 Temmuz 1920], Nu: 20, s. 3; "Dîvân-ı Harbde", *Dersaadet*, 26 Temmuz 1336 [26 Temmuz 1920], Nu: 19, s. 3; Yine *Alemdar* gazetesinin Hazım Bey başlıklı haberinde de isticvap edilen şahısların isimleri verilmektedir. Bkz. "Hazım Bey'in Muhâkemesi", *Alemdar*, 27 Temmuz 1336 [27

itibariyle I. Divân-ı Harb-i Örfî, 26/27 Temmuz 1920 tarihinde bir karar vererek Yıldız yağması maddesinden dolayı maznun olan Ferik Galip, Şevket Turgut, Mirliva Pertev, Ali Rıza ve Hasan İzzet Paşalar ile sâbık Şehremîni Tevfik, Doktor Muhyiddin, Süvari Miralayı Cevdet, sâbık Ayıntap Mebusu Ali Cenani ve sâbık Trabzon Mebusu İmadeddin, sâbık Trabzon Mebusu İzzet, Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriye Komisyonu azâsı Sezai, sâbık Paris Şehbenderi Hüsnü ve Hesâbât-ı Atika Teftiş Komisyonu Reisi Kaymakam Ali Beylerin muhakemelerinin mevkufen icrasını kararlaştırdı. İlaveten, mevkuf bulunan Ayan'dan Hüseyin Hüsnü ve sâbık Hudeyde Mebusu Hasan Rıza Paşalar ile sâbık Dâhiliye Nazırı Hazım, İstihkâm binbaşılığında mütekait tüccardan Hamdi, Miralaylıktan mütekait tüccardan Aziz Samih ve Malta'da mevkuf bulunan sâbık Sofya Sefiri ve Dâhiliye Nazırı Fethi ile mevkuf olmayan Ayan'dan Ahmet Rıza Beylere ait ve önceden vefat etmiş olan Mahmut Şevket, sâbık Bahriye Nazırı Arif ve Ayan'dan Sami Paşalarla, sâbık Beşiktaş Belediyesi Müdürü Şevket Cenani Beyden veresesine intikal eden bilcümle emval-i menkule ve gayr-i menkulelerle bankalardaki mevduatlarının taht-ı hacze alınmasına ve cümlesinin ve bu yağma maddesinden maznun olup sair cürümleri sebebiyle idama mahkûm edilen ve malları haczedilen firari Enver Paşa'nın ise ceza ve haciz işlemlerinin takip edilmesine, bu işlemlerin gerçekleşmemesi halinde ise icabına bakılarak hemen haciz muamelesi için Defter-i Hakani Emaneti ve bankalara gerekli tebligatın yapılmasına ittifakla karar verdi.⁸¹ Yine I. Divân-ı Harb-i Örfî, sâbık Dâhiliye Nazırı Hazım Bey

Temmuz 1920], Nu: 581-2881, s. 1; *Vakit* gazetesi de tahkikatın devam ettiğini yeni pek çok kişinin isticvabına müracaat edildiğini haber vermektedir. Bkz. "Yıldız Yağması", *Vakit*, 27 Temmuz 1336 [27 Temmuz 1920], Nu: 947, s. 2; Divân-ı Harb-i Örfî'de "yağma" iddiası çerçevesinde isticvap edilen şahıslar için ayrıca bkz. "Dîvân-ı Harbde", *Dersaadet*, 29 Temmuz 1336 [29 Temmuz 1920], Nu: 22, s. 3; "Dîvân-ı Harb-i Örfî'de", *Vakit*, 29 Temmuz 1336 [29 Temmuz 1920], Nu: 949, s. 3; "Dîvân-ı Harb-i Örfî Haberleri", *Alemdar*, 29 Temmuz 1336 [29 Temmuz 1920], Nu: 583-2883, s. 3.

⁸¹ "Yıldız Yağması Hakkında Dîvân-ı Harbin Kararı", *Dersaadet*, 1 Ağustos 1336 [1 Ağustos 1920], Nu: 25, s. 3; "Dîvân-ı Harb Mukarrerâtı", *Alemdar*, 1 Ağustos 1336 [1 Ağustos 1920], Nu: 586-2886, s. 3; "Yıldız Yağmâgerlerine 'Âid Emvâlin Haczi", *İkdâm*, 1 Ağustos 1336 [1 Ağustos 1920], Nu: 8418, s. 2; Müteveffa Şevket Cenani Bey'in eşi Nazire Hanım haczin ref'ini talep etmiştir. Bkz. *BOA.*, *BEO.*, 4655/349093 [27 Eylül 1336 tarihli belge]; Şevket Cenani Bey'in veresesine intikal eden mallarla ilgili haciz hakkında Divân-ı Harb-i Örfî reisinin Sadaret'i bilgilendirdiği de görülmektedir. Bu yazı için bkz. *BOA.*, *BEO.*, 4655/349093 [16 Teşrin-i Evvel 1336 tarihli belge].

hakkında da Kuvâ-yı Milliye'nin mürettip ve müşevviklerinden olduğu ve Yıldız yağmasında zî-medhal olduğu gerekçesiyle idam kararı verdi.⁸² I. Divân-ı Harb-i Örfî, Yıldız yağması davasında nihâî kararını 7 Eylül 1920 tarihinde verdi. Bu Divân-ı Harb-i Örfî kararında, evvela 31 Mart Vak'ası ve Yıldız "yağması" hakkında mütalaaya yer verildi; Yıldız ele geçirilirken saraydakilerin buradan uzaklaştırıldığı, Şevket Turgut Paşa'nın Saray-ı Hümayun'da sergi dairesinde, firari Enver'in Başkitabet dairesinde, Selahattin Adil Bey'in taburuyla birlikte Yıldız kapısı cihetinde, Kaymakam Ali Bey'in taburuna mensup bir müfrezenin ise kapının iç tarafında buldukları belirtilerek, Harem-i Hümayun ve Saray'ın yaveran daireleri, matbah ve kiler, müstemilat ve sairenin perdeler, kanepelerin yüzlerine varıncaya kadar kapı, pencere ve çekmeceler kırılmak suretiyle bütün eşya ve birçok kıymetli hayvanatın yağmalandığı ifade edildi. Sarayda kasa, dolap ve sandıklarda ele geçirilen para ve mücevherlerin sayılmadan Harbiye Nezareti'ne götürüldüğü, Şehzade Abid Efendi'ye ait sandıkların kırıldığı hisse senetleri ve tahvillerin ise alındığı ilave edildi. Ayrıca bazı isimlerin suçlarını ikrarı, bazısının başkalarını suçlaması ve yeminli şahitlerin ifadeleri neticesinde vicdanî kanaatin hâsıl olduğu belirtilmekte ve Askerî Ceza Kanunu'nun 171. maddesine tevfiikan cezalandırma işleminin yapıldığı ifade edilmektedir. Bahse konu 171. maddede "yağmâ ve tahrîb cinâyâtı vukû'unda cem'iyet içinde bir veyâ birkaç öneyak veyâ birkaç rütbeli efrâd-ı askeriye bulunur ise idâm cezâsı yalnız öneyak olanlar ile en büyük rütbeliler haklarında hükm olunur mâ'adâ müttehimler bir seneden on seneye kadar kürek ile cezâ kılınırlar fakat medâr-ı tahfîf-i cezâ olacak esbâbın vücûdu

⁸² "Hazım Bey Muhâkemesi Neticesi", *Alemdar*, 10 Ağustos 1336 [10 Ağustos 1920], Nu: 595-2895, s. 3; "Birinci Dîvân-ı Harb-i Örfî'nin Karârı", *Dersaadet*, 10 Ağustos 1336 [10 Ağustos 1920], Nu: 34, s. 3; "Hazım Bey Hakkında İ'dâm Karârı", *İkdâm*, 10 Ağustos 1336 [10 Ağustos 1920], Nu: 8427, s. 2; Hazım Bey, hatıralarında, kendisi hakkında idam cezası verildiğini belirttiikten sonra Şevket Turgut Paşa'nın on yıl küreğe daha sonra da Paşa'nın cezasının beş ay hapse indirilmesine garabet olarak bakmaktadır. Yıldız'ın yağmalandığını reddetmektedir fakat Divân-ı Harb-i Örfî'nin "Yıldız'ı asker yağma etmiş" dedikten sonra askerlerin sorumlusunu bu şekilde düşük bir cezaya mahkûm etmesini mantık hatası olarak değerlendirmektedir. Yani kendisini "bu askerın yağmacılığını önleyeceği ve alıkoyacağı yerde bunları yağmalatmakla uğraşmış... diye idama" mahkûm edenlerin askerlerin sorumlusu Şevket Turgut Paşa'ya bahsedilen şekilde ceza vermelerine "söylenecek bir söz bulamıyorum!" diyerek eleştirmektedir. Bkz. Tepeyran, a.g.e., s. 145.

takdîrinde i'dâm cezâsı muvakkat kürek cezasına ve muvakkat kürek cezâsı muvakkat kal'abend cezasına ve muvakkat kal'abendlik cezâsı altı mâhdan bir seneye kadar habs cezasına tenzîl ve işbu habs cezâsı ile berâber ümerâ ve zâbitân haklarında silk-i askerîden tard cezâsı dahî hükm olunur ve küçük zâbitan ve onbaşılar ve neferât habse bedel iki mâhdan bir seneye kadar prangabend edilir” denilmektedir ve I. Divân-ı Harb-i Örfî bu maddeye tevfikan idama bedel suç işlediğine kanaat getirdiği Ferik Hüseyin Hüsnü, Şevket Turgut, Galip, Hasan Rıza, Hasan İzzet Paşalarla Selahattin Adil Beyin onar sene küreğe konulmalarına karar verdi. Yine Cevdet ve Ali Beylerin beşer sene kürek, Muhyiddin ve Tevfik Beylerin tahdit kılınan üçer sene kürek cezalarında indirimde giderek beşer ve üçer sene kalebent olmalarına ve cümlesinin haiz oldukları nişan ve madalyaların istirdadiyla Tevfik Bey haricindekilerin askerlik mesleğinden ihraçlarını kararlaştırdı. Tevfik Bey'in de bir daha devlet hizmetinde istihdam olunmamasına, Enver Paşa'nın önceden idama ve Cavit Bey'in ise on beş sene küreğe mahkûm edildiği için tekraren ceza tayinine mahal olmadığına karar verdi. Ayrıca I. Divân-ı Harb-i Örfî, Aziz Samih Bey'in başka cürümlerden muhakemesinin devam etmesi sebebiyle cezasının muhakeme sonucuna göre verilmesini; Ahmet Rıza ve sâbık Paris Şehbenderi Hüsnü Beylerin Avrupa'da bulunmaları, Fethi, Ali Cenani ve Hüseyin Kadri Beylerin ise Malta'da mevkuf olmaları hasebiyle bu kişilerin muhakemelerinin tefrikinin münasip buldu. Müze Müdürü Halil ve tüccardan Halit Süleyman, Maliye Nezareti Satış Komisyonu azasından İrfan ve sâbık Maarif Nazırı Said ve Şûrâ-yı Devlet azâlığından mütekait Reşit ve sâbık Başmabeynci Halit Ziya Beyler ile sâbık Bolu Mebusu Habib ve Harbiye Nezareti Veznedarı Mehmet Efendilerin zikredilen cürmde dâhil ve iştirakleri anlaşılmadığından beraatlarını kararlaştırdı. Yine bu Divân-ı Harb-i Örfî'de Mahmut Şevket, sâbık Bahriye Nazırı Arif, Ayan'dan Sami ve Damat İsmail Hakkı Paşalar ile Şevket Cenani, Resneli Niyazi, sâbık Trabzon mebusları İmadeddin ve İzzet Beylerin meselede dâhil ve iştirakleri anlaşılmış ise de vefat etmeleri sebebiyle haklarındaki hukûk-ı umûmiye davasının sükûtuna karar verildi.⁸³

⁸³ Yağma iddiasıyla muhakeme edilenlere verilen cezaların bütün için bkz. BOA., İ. DÜİT., 177/32 [7 Eylül 1336 tarihli Divân-ı Harb-i Örfî Kararı].

I. Divân-ı Harb-i Örfî zanlılar hakkında mahkûmiyet kararı verince Ferik Hüseyin Hüsnü Paşa, sâbık Hicaz Valisi ve Kumandanı Mirliva Galip Paşa ve diğer bazı zanlılar, Dersaadet Adliye İstinaf Müddei-i Umumiliği, Adliye Nezareti ve Dâhiliye Nezareti'ne dilekçe ile başvurmak suretiyle haklarında verilen kararın Kanun-ı Sani 1328 ve Kanun-ı Evvel 1324 tarihli Afv-ı Umûmî'lerin yüce hükümlerine mugayir olduğunu, iddia olunan hadise ile ilgili mürûr-ı zamana [zamanaşımına] dikkat edilmediğini, cürmün âdi cürüm olarak değerlendirildiğini, âdi cürmün ise Divân-ı Harb-i Örfî'ye ait bir mesele olmadığını ve mağduriyetlerinin Meclis-i Vükelâ'da değerlendirilerek adalet ve hakkaniyet çerçevesinde muamele edilmesini talep ettiler⁸⁴.

⁸⁴ İlgili dilekçe şu şekildedir: “Mecâlis-i teşrî'ye nâ-mevcûd, matbû'ât sâkit [sessiz], Dîvân-ı Harb-i Örfî ise bî'r-i [kuyudaki] Yusuf gibi sâmit ve ebkem duvarlar arasında muhât ve mahsûr olarak muhâkemâtın mahfî [gizli] cereyân etmekte olduğu şu sırada şikâyet-i ma'sûmîn için müstakîmen mercî ve müştekâ ancak ve ancak Meclis-i 'Âlî-i Vükelâ kalır. Müttekaddim ma'rûzât-ı 'âcizânemizse de 'arz edildiği üzere 31 Mart 1325 Hareket-i İhtilâliesine ve bunun neticesi olarak vukû'a gelen tebeddül-i saltanatın mûcib olduğu emvâl sultanîye cânib-i hükûmetden vaz'-ı yed mu'âmelesine kadar tahaddüs eden bütün vekâyi'-i siyâsiyyeye merbût bulunan bî'l-cümle Yıldız mesâili hakkında icrâ-yı muhâkeme edilmesi bî'l-hâssa Kânûn-ı Sâni 328 ve Kânûn-ı Evvel 324 'afv-ı 'umûmî kânûnlarının ahkâm-ı münîfesine mugâyir ve muhâlîf olduğu gibi mürûr-ı zamân mâdde-i kânûniyesini de fesh ve pâmâl edecek [ezecek] bir mâhiyetde bulunduğunu iddî'âda musırrız [ısrarcıyız]. Birinci Dîvân-ı Harb-i Örfî bir hatâ-yı ictihâdî zuhûl [dalgalınlıkla unutmâ] neticesi olarak mürûr-ı zamân mâdde-i kânûniyesini cürme isnâd ediyor ve mücrim addettiği bizlerin taht-ı muhâkemeye alındığımız Temmuz 336 târihini nazar-ı i'tibâra almayarak tedkîk-i seyyiat komisyonuna bu bâbda Mart 335 târihinde mürâca'at ve ihbârât vâki' olmuş bulunmasını bizler için dahî mebde'-i muhâkeme 'ad ve i'tibâr eyliyor. Sâniyen cürm-i mefrûzun [hayalî suçun] siyâsî olmadığı hakkındaki ictihâdda hatâdır. Ma'lûm-ı sâmi-i nezâretpenâhîleridir ki cürm yâ 'âdî veyâ siyâsî olur. Bu iki nev'in bir üçüncüsü 'ilm-i hukûkda mukayyed değildir. Binâen 'aleyh cürm-i mefrûz siyâsî ise ma'füvvdür [müstesnadır]. 'Âdî ise Dîvân-ı Harb-i Örfî'ye 'âid değildir. Farz-ı muhâl olarak Dîvân-ı Harbce askerî cürm denmesi gibi herhângi bir üçüncü şekl tasavvur edilse dahî yine kânûnen Örfî Dîvân-ı Harbin salâhiyeti hâricine çıkar. Esâsât-ı hukûkiyyeye müsteniden serd edilib muhâmî [avukat, himaye eden] cem'iyeti gibi ecille-i 'ulemâ-yı hukûkun taht-ı kabûl ve tasdîkinde bulunan bâlâdaki ma'rûzât-ı 'âcizânemizin lütfen lâyık olduğu ehemmiyetle telakkî ve mes'elenin Meclis-i 'Âlî-i Vükelâca müzâkere edilerek esâsât-ı 'adâlet ve hakkâniyete tatbîk olunması emr-i ehemmine bezl-i 'inâyet buyurulmasını son çâre-i hakîkat ve selâmet olmak üzere istîrham ederiz. Olbâbda emr-i fermân hazret-i menlehü'l-emrindir.” BOA., İ. DÜİT., 177/32 [9 Eylül 1336 ve 12 Eylül 1336 tarihli belgeler]; Mirliva Galip Paşa, 22 Eylül 1920'de Meclis-i Ayan Riyaset-i Celilesi'ne de bir dilekçe ile

Divân-ı Harb-i Örfî tarafından muhakeme edilerek cezalandırılan şahısların bu dilekçesi Dâhiliye Nezareti tarafından “münderecâtı şâyân-ı dikkat göröl” düğünden 11 Eylül 1336 tarihinde Sadaret'e tevdi edildi. Yine Adliye Nezareti de kendisine takdim edilen dilekçeyi Sadaret'e gönderdi.⁸⁵ Takip eden günlerde Divân-ı Harb-i Örfî tarafından cezalandırılan şahısların cezalarında değişikliğe gidildi. Sultan Mehmet Vahideddin'in tasdiğiyle Hüseyin Hüsnü, Hasan Rıza ve Galip Paşaların cezası beşer sene kalebentliğe tahvil edildi. İlaveten, askerlik mesleğinden ihraçları ile nişan ve madalyalarının nez'i [kaldırılması] kararlaştırıldı. Şevket Turgut ve Hasan İzzet Paşalarla Miralay Cevdet ve Kaymakam Ali Beylerin ise meselede fiil ve hareketlerinin sadece askerin başında bulunmak olması hasebiyle yağmada iştirakleri olmadığından nişan, rütbe ve madalyaları uhdelerinde kalarak tevkif tarihlerinden itibaren beşer ay hapislerine, diğer zanlılar hakkında ise I. Divân-ı Harb-i Örfî'nin verdiği hükümlerin icrasına karar verildi.⁸⁶

Sadrazam Damat Ferit Paşa 17 Ekim 1920'de sıhhatini gerekçe göstererek istifa ettikten⁸⁷ ve yerine Tevfik Paşa riyasetinde yeni bir hükûmet teşkil olunduktan⁸⁸ sonra Yıldız yağması davası mahkûmları mağduriyet vurgusu yaparak birtakım başvurularda bulundular. Nitekim Tevfik Paşa Hükûmeti döneminde I. Divân-ı Harb-i Örfî'de değişikliğe gidilerek reisi Nemrut Mustafa Paşa'nın vazifesinden alınması ve hatta mesnetsiz ve haksız kararlar verdiği iddiasıyla muhakeme edilmesi devrin [konjonktürün] yeniden değiştiğinin bir

başvurmuş ve dilekçesinde Divân-ı Harb-i Örfî'nin salahiyeti olmadığını ve bu divânın Kanun-ı Esasî'ye mugayir bir şekilde teşekkül ettiğini, mesele hakkındaki mürûr-ı zamanı ve saireyi vurgulayarak hakkındaki kararların keenlemeyekûn ad edilmesini ve kararların tesirinin def' ve ref'ini istirham etmiştir. Bkz. *BOA., İ. DÜİT., 177/32* [22 Eylül 1336 tarihli belge].

⁸⁵ *BOA., İ. DÜİT., 177/32* [11 Eylül 1336 ve 15 Eylül 1336 tarihli belgeler].

⁸⁶ *BOA., BEO., 4655/349093* [27 Eylül 1336 tarihli belge]; *BOA., İ. DÜİT., 177/32* [26 Eylül 1336 tarihli belge].

⁸⁷ “Tebliğ-i Resmî”, *İkdâm*, 18 Teşrin-i Evvel 1336 [18 Ekim 1920], Nu: 8483, s. 1.

⁸⁸ “Yeni Kabîne Dün Teşekkül Etdi”, *İkdâm*, 22 Teşrin-i Evvel 1336 [22 Ekim 1920], Nu: 8487, s. 1.

göstergesidir⁸⁹. Tevfik Paşa Hükûmeti döneminde Hüseyin Hüsnü Paşa ve diğer bazı zanlılar Şûrâ-yı Devlet Riyaset-i Celîlesi'ne başvurmak suretiyle mağduriyetlerini ifade ederek “emr-i muhakememizin ‘adl ve kânûn dâ’iresinde ve bir merci-i sahîh-i kânûnîde icrâsı ve vesâili istikmâl buyurularak mu’âmelât-ı hükûmetde muntazır olan selâmet ve ‘adâletin te’min buyurulmasını istirhâm” ettiler.⁹⁰ Yine *Vakit*

⁸⁹ Tevfik Paşa Hükûmeti'nin Divân-ı Harb-i Örfî muhakemelerine yaklaşımı hakkında bir değerlendirme için bkz. Nurten Çetin, *Son Sadrazam Ahmet Tevfik Paşa*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2015, s. 471-475.

⁹⁰ Hüseyin Hüsnü Paşa ve arkadaşlarının Şûrâ-yı Devlet Riyâset-i Celîlesi'ne takdim ettikleri dilekçe şu şekildedir: “‘Arz-ı ‘âcizânemizdir. 31 Mart 1325 hâdise-i ma'lûmesi üzerine vukû'bulan tebeddül-i saltanat sırasında gûyâ Yıldız Sarây-ı Hümâyûn'unun yağmâ edildiği mes'ele-i bu kere ihdâs olunarak mes'ele-i mezkûrede zî-medhal olduğumuzun sübûtundan b'l'-bahs evvelâ i' dâmımıza ve fakat işde esbâb-ı muhaffife-i takdîriye [hafifletici takdir] bulunduğu beyânıyla i'dâma bedel onar sene küreğe konmamıza dâ'ir bir numrolu Dîvân-ı Harb-i Örfî'den sâdir olan hükmü hâvî mazbata lede'l-'arz [arzedildiği zaman] onar sene kürek cezasının beşer sene kal'abendliğe tahvîl buyurulduğunu işitmekle berâber henüz tarafımıza usûlen tefhîm olunmaması ile kâbiliyet-i icrâiyeyi hâiz olmayan ve b'l'-vücûh mugâyir-i 'adl ve hakk bulunan hükm-i mezkûrun temyîzen tedkîk etdirilmesini istirhâm eylediğimiz hâlde tefhîm ile tekemmül etmeyen hükm bu kere de mevki-i tenfize [hükmü yürütme mevkiine] konulmak sûretiyle ma'nen ve maddeten mahvımız iltizâm olunmuşdur. Hâlbuki tarafımızdan 11 Teşrin-i Evvel 1336 târîhiyle Harbiye Nezâret-i Celîlesine takdîm kılınan istid'âda esbâb-ı tafsîlesi muharrer olacağı üzere 23 Nisan 1336 târîhli karârname ile müteşekkil Dîvân-ı Harb-i Örfî'nin Kânûn-ı Esâsî nokta-i nazarınca bir mevki-i kânûniyesi olmayıp çünkü mezkûr karârnamede tasrîh [açıktan açığa bildirme] ve ta'dâd olduğu [sayılıp döküldüğü] vechile vazîfe ve salâhiyeti (ba'zı mevâdd-ı mahsûsayı) ru'yete inhisâr ve tahsîs ederek askerî cezâ kânûnnâmesi mantığınca mücâz [caiz görülmüş] olan mehâkim mu'îne-i [yardımcı] askeriyeye hâricinde fevk'al-'âde bir şekl iktisâb etmiş ve bu kabîl fevk'al-'âde mahkeme teşkîli ise Kânûn-ı Esâsî'nin 79'uncu maddesiyle sûret-i kat'iyede memnû' olduğu gibi Dîvân-ı Harb-i mezbûrun mevki-i tenfize konulan hükm-i mezbûrun bir mâhiyet-i kânûniyesi olmamakla berâber esâsen yağmâ nâmı verilen mes'ele-i muhayyele o vakit ser-kârda [işbaşında] bulunan hükûmetin karârı ve meclis-i millînin kavlen ve fi'len inzimâm-ı muvâfakat ve müşâreketi [ortaklığı] üzerine şerefsâdir olan İrâde-i Seniyye mücibince Yıldız Sarây-ı Hümâyûn'unda mevcûd zî-kıymet emvâle hükûmetce vaz'-ı yed mu'âmelesinden 'ibâret olduğu hâlde buna yağmâ rengi verilerek ve şahidlerle aslâ muvâcehe ve gıyâbımızda cereyân eden tahkîkât mâhiyeti edilmeyerek icrâ olunan muhâkememizde fi'lin farz-ı muhâl olarak sübûtu takdîrinde bile pek sarîh olan mürûr-ı zamân vukû'u ve 'afv-ı 'âlî-i 'umûmî kânunları sudûruyla hükûk-ı 'umûmiye da'vâları sâkit ve mücrimiyet zâ'il olmuş iken bu cihetler de nazara alınmayarak mugâyir-i kânûn bir tarzda sebk eden muhâkeme ve mahkûmiyetimiz b'l'-vesîle 31 Mart 1325 hâdisesini ve Hareket Ordusu maksad-ı mâhiyetini ve Fetevâ-yı Şerîfe lühûkunu(?) [ulaşma] ve Meclis-i

gazetesindeki bir haberde Yıldız mahkûmlarının, verdikleri istid'a ile hükûmetten temyiz ve tekrar muhakeme talebinde buldukları belirtilmektedir.⁹¹ Netice itibariyle davanın temyiz edilmesine karar verildi.

Yıldız yağması davası temyiz edilirken mahkûm olanların önemli bir sorunu da temyiz sürecinde mazuliyet ve tekaüt maaşlarını alıp alamayacağı meselesi oldu. Nitekim Maliye Nezareti Sadaret'e yazdığı bir yazı ile Divân-ı Harb-i Örfî tarafından gıyaben ve vicahen mahkûm edilen şahısların mazuliyet ve tekaüt maaşlarının ihtiyaten mevkuf tutulmakta olduğunu belirterek davanın Temyiz-i Divân-ı Askerîce yeniden tetkikine salahiyet verilmesi üzerine bu maaşların tevkifine devam edilmesi mi yoksa ilgili şahıslara verilmesi mi gerektiğini Sadaret'ten sordu.⁹² Mevzuu Meclis-i Vükelâ'nın gündemine alınarak 20 Kasım 1920'de görüşüldü ve Meclis-i Vükelâ, "hükm-i vâki' henüz kesb-i kat'iyet etmemiş olduğundan" ilgili şahısların maaşlarının ödenmesine devam edilmesini ve durumun Maliye ve Harbiye nezaretlerine tebliğ edilmesini kararlaştırdı.⁹³ Sadaret-i Uzma Mektubî Kalemi de Meclis-i Vükelâ kararını Maliye ve Harbiye nezaretlerine tebliğ etti.⁹⁴ Meclis-i Vükelâ'nın bu kararı üzerine Ayan'dan Hüseyin Hüsnü Paşa, maaşlarının ödenmesi talebinde bulundu. Meclis-i Ayan, Sadaret'ten ilgili kararın gönderilmesini talep edince Sadaret'ten Heyet-i Ayan Riyaset-i Celîlesi'ne maaşların ödenmesi yönünde bir yazı

Millî'nin karârıyla vukû'bulan tebeddül-i saltanat keyfiyeti ma'kûsen [zıddına olarak] tasvîr ve maksadının ta'kîb olduğunu müş'ir [haber vermiş] bulunduğundan Kânûn-ı Esâsî ahkâmının muhâfazası ile emr-i muhakememizin 'adl ve kânûn dâ'iresinde ve bir merci'-i sahîh-i kânûnîde icrâsı ve vesâilî istikmâl buyurularak mu'âmelât-ı hükûmetde muntazır olan selâmet ve 'adâletin te'mîn buyurulmasını istihâm eyleriz. Olbâbda emr-i fermân hazret-i menlehül'-emrindir. 23 Teşrin-i Evvel 1336." Bkz. *BOA.*, *BEO.*, 4655/349093 [23 Teşrin-i Evvel 1336 tarihli belge].

⁹¹ "Yıldız İşî", *Vakit*, 23 Teşrin-i Evvel 1336 [23 Ekim 1920], Nu: 1032, s. 1.

⁹² *BOA.*, *BEO.*, 4664/349761 [15 Teşrin-i Sani 1336 tarihli belge].

⁹³ *BOA.*, *MV.*, 220/217 [20 Teşrin-i Sani 1336 tarihli belge].

⁹⁴ *BOA.*, *BEO.*, 4664/349761 [20 Teşrin-i Sani 1336 tarihli belge]; Benzer bir yazı Dâhiliye Nezareti'ne de gönderilmiştir. Bkz. *BOA.*, *BEO.*, 4665/349865 [29 Teşrin-i Sani 1336 tarihli belge].

gönderildi.⁹⁵ Böylelikle Meclis-i Vükelâ kararı gereğince zanlıların maaşlarının ödenmesi sağlanmış oldu.

I. Divân-ı Harb-i Örfî'nin Yıldız yağması ile ilgili kararı temyiz edildikten sonra dava Neşet Paşa riyasetindeki Meclis-i Temyîz-i Askerî tarafından yeniden değerlendirildi. Müddei-i Umûmî Muavini Hüsametdin Bey, bir tebliğ ile “mevzû’-ı bahs olunan cerâ’imden siyâsî olan kısmı mazhar-ı ‘afv-ı ‘âlî olması ve ‘âdî olan kısmının mürûr-ı zamâna tâbî’ bulunması cihetiyle da’vânın sükûtu lâzım geldiğini beyân” eyledi. Akabinde cümle mahkûmların davâ vekili olan İhsan Bey, “hükmdede münderiç mevâddı şerh ederek vazîfe-i salâhiyet, ‘afv-ı ‘âlî ve mürûr-ı zamân cihetlerinden müvekkili hakkındaki karârın ref’ini talep etdi”. Temyizde Yıldız Sarayı’ndaki değerli eşyaların durumu hakkında da bilgi verildi. Davâ Vekili İhsan Bey, “Yıldız Sarayı’ndan âsâr-ı ‘atîkaya müte’allik eşyânın müzeyeye, kitâbların Ma’ârif Nezâreti’ne ve mücevherât ve paraya ‘âid olan akşamın da Mâliye Nezâreti’ne teslîm edilmiş olduğunu söyleyerek kitâblar hakkında bî’l-hâssa Ma’ârif Nâzırı Said Bey’in şahâdeti olduğunu ve Şehzâde Abid Efendi’ye ‘âid çantanın da âhiren Mâliye Nezâreti’nde bulunduğunu beyân” etti.⁹⁶ Mirliva Neşet Paşa riyasetindeki Meclis-i Temyîz-i Askerî, Yıldız yağması hakkındaki tetkikini 2 Aralık 1920’de tamamladı ve yağma hakkındaki I. Divân-ı Harb-i Örfî’nin verdiği kararı, mürûr-ı zaman, afv-ı âlî ve cürüm teşkil etmemesi gibi gerekçelerle nakzederek tutuklu şahısların tahliyesine karar verdi. Meclis-i Temyîz-i Askerî, I. Divân-ı Harb-i Örfî’nin sâbık Dâhiliye Nazırı Hazım Bey hakkındaki 9 Ağustos 1920 tarihli idam kararını da nakzetti; Hazım Bey de tahliye edildi.⁹⁷ Meclis-i Temyîz-i Askerî, I. Divân-ı Harb-i Örfî’nin

⁹⁵ BOA., BEO., 4666/349949 [6 Kanun-ı Evvel 1336 ve 11 Kanun-ı Evvel 1336 tarihli belgeler].

⁹⁶ “Yıldız Yağmâsı Da’vâsının Temyîzi”, *Vakit*, 24 Teşrin-i Sani 1336 [24 Kasım 1920], Nu: 1064, s. 1.

⁹⁷ “Yıldız Yağmâsı Karârı Nakz Olundu”, *Vakit*, 3 Kanun-ı Evvel 1336 [3 Aralık 1920], Nu: 1071, s. 1; “Yıldız Da’vâsı Nakz Edildi”, *İkdâm*, 3 Kanun-ı Evvel 1336 [3 Aralık 1920], Nu: 8527, s. 2; “Yıldız Yağmâsı”, *Peyâm-ı Sabah*, 3 Kanun-ı Evvel 1336 [3 Aralık 1920], Nu: 11147, s. 2; *Vakit* gazetesinin 2 Aralık 1920 tarihli haberinde Yıldız yağması davasının temyizi tetkikatının bugün hitam bulması ümit edilmektedir denilmekteydi. Nitekim 2 Aralık’ta hitam bulmuştur. Bkz. “Yıldız Yağmâsı Tedkîkâtı”, *Vakit*, 2 Kanun-ı Evvel 1336 [2 Aralık 1920], Nu: 1070, s. 1; Yıldız yağması davası hakkındaki I. Divân-ı Harb-i Örfî’nin nakzini gerektirecek hususlar hakkında evrâk tevdi edilmeksizin muhakeme, şahitlere

verdiği bu kararı bozarak davanın tekrar görülmesi için Divân-ı Harb-i Örfî'ye gönderdi. Netice itibariyle Yıldız yağması mahkûmları I. Divân-ı Harb-i Örfî tarafından tekrar muhakeme edildiler ve 6 Ocak 1921 tarihinde son bulan muhakeme sonucunda mürûr-ı zaman ilkesi dikkate alınarak bütün zanlıların beraatına karar verildi.⁹⁸ Böylelikle Yıldız yağması davası bütünüyle kapanmış oldu.

Sonuç

31 Mart Vak'ası üzerine Hareket Ordusu İstanbul'a gelince Yıldız Sarayı'nı da ele geçirmiştir. Sultan II. Abdülhamid hal' edildikten sonra Yıldız Sarayı'nda Ebubekir Hazım Bey'in riyasetinde Meclis-i Mebusan'ın da denetiminde taharriyat çalışmaları başlatılmış; buradaki para, mücevher, senet, tahvilat ve değerli eşyaların kayıt altına alınmasına çalışılmıştır. Elbette Yıldız Sarayı'nın ele geçirilmesi ve sonrasında Hareket Ordusu içerisindeki başıbozuk gönüllü birliklerin veyahut askerlerden bazılarının kısmî suiistimallerinden söz edilebilir. Örneğin dönemin Divân-ı Harb-i Örfîsi, Mülazım-ı Sani Osman Efendî'yi biri altın biri gümüş işlemeli iki tüfek çaldığı için 1909'da muhakeme ederek askerlik mesleğinden ihraç ve bir sene kalebentlikle cezalandırmıştır. Lakin Hareket Ordusu'nun mensuplarını neredeyse bir bütün olarak eşi benzeri görülmemiş bir yağmaya sebep olmakla itham etmek tutarlı gözükmemektedir. Aynı şekilde 31 Mart Vak'ası akabinde Sultan Abdülhamid hal'i üzerine O'na atfedilen bazı iddialar da tutarsızdır. Yıldız'dan para ve mücevher kaçırma girişimlerinde

yemin ettirilmemesi, delil ve sebeplerin gerekçesinin olmaması, vefat eden şahısların hakkında hukuk-ı umumiye davasından düşmeleri, mürûr-ı zaman ve hükümlerin tebliğ edilmemesi ve sair gerekçeler sunulmaktadır. Bkz. "Yıldız Yağması Mes'elesi", *Alemdar*, 8 Kanun-ı Evvel 1336 [8 Aralık 1920], Nu: 711-3011, s. 2; "Esbâb-ı Nakz", *İkdâm*, 8 Kanun-ı Evvel 1336 [8 Aralık 1920], Nu: 8531, s. 1; "Yıldız Yağması Mazbata-i Hükmiyesi", *Peyâm-ı Sabah*, 8 Kanun-ı Evvel 1336 [8 Aralık 1920], Nu: 11152, s. 3; "Yıldız Yağması", *Vakit*, 8 Kanun-ı Evvel 1336 [8 Aralık 1920], Nu: 1076, s. 2.

⁹⁸ "Yıldız Yağması: Bütün Maznûnlar Berâat Etdi", *Vakit*, 8 Kanun-ı Sani 1337 [8 Ocak 1921], Nu: 1107, s. 2; "Yıldız Yağması Maznûnları", *Alemdar*, 9 Kanun-ı Sani 1337 [9 Ocak 1921], Nu: 741-3041, s. 1; Bütün zanlıların beraat ettiği Yıldız yağması davası 14 Ocak tarihli gazetelerde de mevzubahis olmuştur. Kararın gerekçesinin mürûr-ı zaman olduğu belirtilmektedir. İlgili gazete haberleri için bkz. "Yıldız Yağması", *Alemdar*, 14 Kanun-ı Sani 1337 [14 Ocak 1921], Nu: 746-3046, s. 1; "Yıldız Yağması Hakkında", *İkdâm*, 14 Kanun-ı Sani 1337 [14 Ocak 1921], Nu: 8564, s. 3; "Divân-ı Temyiz-i Askerîde", *Peyâm-ı Sabah*, 14 Kanun-ı Sani 1337 [14 Ocak 1921], Nu: 11189, s. 2.

bulunduğu ve bu girişimlerin son anda engellendiği gibi iddialar yersizdir. Sultan belki cüz'î olarak tedarik maksadıyla yanına bir şeyler almak istemiş olabilir; lakin tam hal'î sürecinde Yıldız'daki para ve mücevherleri Avrupa bankalarına aktarma girişiminde bulunduğu iddiasının gazetelerde yer alması dönemin konjonktüründe normal görülse de –çünkü Abdülhamid hal' edilmiş, onun hakkında muzır neşriyat yapmanın bir yaptırımını neredeyse yok gibidir- Sultan'ın Selanik'teki hayatı sürecine de bakıldığında gerçek dışı gözükmektedir.

İkinci husus Mütareke dönemine gelindiğinde İttihâdçılara yönelik “yağma” iddialarının matbuatta yer alması ve İttihâdçılar hakkında yürütülen “Yıldız yağması” davasıdır. Evvela belirtmek icap eder ki İttihâdçılarının her kötülüğün yegâne sorumlusu gibi görüldüğü bir dönemde gerçekleştirilen “yağma muhakemesi” eldeki veriler ışığında sağlam delilleri ihtiva eder bir mahiyet arz etmemektedir. Dava suçlu tespitini değil, adeta intikam almayı amaçlar gibi gözükmektedir; dolayısıyla dava siyasî bir hüviyet kazandırılmış gibidir. Nemrut Mustafa Paşa riyasetindeki I. Divân-ı Harb-i Örfî tarafından yürütülen Yıldız yağması davası Damat Ferit Paşa Hükûmeti dönemine tesadüf etmektedir. Damat Ferit Paşa'nın da İttihâdçılara bakışı malumdur. Zaten davâ da Damat Ferit Paşa Hükûmeti döneminde başlamış ve sonuçlanmış; Damat Ferit Paşa istifa ettikten sonra farklı bir hâl almıştır. 21 Ekim 1920'de Tevfik Paşa Hükûmeti kurulduktan sonra evvelâ Nemrut Mustafa riyasetindeki I. Divân-ı Harb-i Örfî'nin verdiği Yıldız yağması kararı temyiz edilmiş; I. Divân-ı Harb-i Örfî'de tekrar gerçekleştirilen muhakeme neticesinde de 6 Ocak 1921 tarihi itibarıyla bütün zanlılar beraat etmişlerdir.

Kaynakça

Arşiv Belgeleri

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi
Belgeleri(BOA)

Bâbîâli Evrâk Odası Evrâkı (BEO.)

Yıldız Esas Evrakı Defteri (BOA., Y. EE. d.)

İradeler –Askerî (İ. AS.)

Zabtiye Nezareti Evrakı (ZB.)
İradeler- Dosya Usulü İradeler Tasnifi (İ. DÜİT.)
Meclis-i Vükela Mazbataları (MV.)

Gazeteler

Takvim-i Vekayi
Musavver Muhît
Sabah
Osmanlı
Servet-i Fünûn
Hilal
Hakem
Siper-i Saika-i Hürriyet
İkdâm
İttihâd
Tanin
Alemdar
Vakit
Peyâm-ı Sabah
Dersaadet

Zabıt Cerideleri

Meclisi Mebusan Zabıt Ceridesi, Devre 1, Cilt 3, İçtima Senesi 1, TBMM B.evi, Ankara 1982.

Meclisi Mebusan Zabıt Ceridesi, Devre 1, Cilt 5, İçtima Senesi 1, TBMM B.evi, Ankara (y.t.y).

Meclisi Âyan Zabıt Ceridesi, Devre 3, Cilt 1, İçtima Senesi 4, TBMM B.evi, Ankara 1990.

Kitap ve Makaleler

Akyıldız, Ali, *Osmanlı Bürokrasisi ve Modernleşme*, İletişim Yayınları, 4. bs., İstanbul 2012.

Balioğlu, Tarık, "Bir Facianın Anatomisi", *Tarih ve Düşünce Dergisi*, sy. 21 (Ağustos 2001), ss. 18-34.

Bilgin, Bülent, "Yıldız Sarayı", *DİA*, c. 43, (İstanbul 2013), ss. 541-544.

Candemir, Murat, *Yıldız'da Kaos ve Tasfiye*, İlgî Kültür Sanat Yayınları, 1. bs., İstanbul 2007.

Çetin, Nurten, *Son Sadrazam Ahmet Tevfik Paşa*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2015.

Ertürk, Hüsametdin, *İki Devrin Perde Arkası*, yazar: Samih Nafiz Tansu, Ararat Yayınları, 3. bs., İstanbul 1969.

Georgeon, François, *Sultan Abdülhamid*, İletişim Yayınları, 2. bs., İstanbul 2012.

Kocahanoğlu, Osman Selim, *31 Mart Ayaklanması ve Sultan Abdülhamid*, Temel Yayınları, İstanbul 2009.

Kumbaracılar, Sedat, "31 Mart Vak'ası ve Yıldız Sarayı Yağması", *Hayat Tarih Mecmuası*, sy. 4 (Mayıs 1972), ss. 70-77.

Kutluoğlu, M. Hanefi-Candemir, Murat, *Bir Cihan Devletinın Tasfiyesi, Yıldız Sarayı Müzesi Tasfiye Komisyonu*, Çamlıca Yayınları, İstanbul 2010.

Osmanoğlu, Ayşe, *Babam Sultan Abdülhamid*, Timaş Yayınları, 9. bs., İstanbul 2016.

Polat, Hasan Ali, *II. Meşrutiyet Döneminde Siyasî Sürgünler (1908-1918)*, Doktora Tezi, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya 2018.

Refii Cevad, "Debânın Makâlesi", *Alemdar*, 2 Mart 1336 [2 Mart 1920], Nu: 441-2741, s. 1.

_____, "Turancılar ve Türkler Amma Hakikî Türkler...", *Alemdar*, 20 Eylül 1335 [20 Eylül 1919], Nu: 278-1578, s. 1.

_____, "Yıldız Yağması Hakkında", *Alemdar*, 21 Nisan 1335 [21 Nisan 1919], Nu: 120-1430, s. 1.

Şehsuvaroğlu, Halûk Y., "Tarihten Safyalar/Yıldız Yağması", *Akşam*, 22 Şubat 1950, Nu: 11266, s. 5.

Tepeyran, Ebubekir Hazım, *Belgelerle Kurtuluş Savaşı*, Güner Yayınları, 1. bs., İstanbul 2009.

Turan, Mustafa, *Elli Beş Yıldır Esrarı Milletten Gizli Kalmış Olan Taşkıslada 31 Mart*, Çelikkilt Matbaası, İstanbul 1964.

Türkmen, Zekeriya, "31 Mart Olayından Sonra Yıldız Evrakı Tetkik Komisyonu'nun Kuruluşu, Faaliyetleri ve Yıldız Sarayı'nın Araştırılması", *Osmanlı*, c. 2, Ed. Güler Eren, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 1999, ss. 430-440.

_____, *Osmanlı Meşrutiyetinde Ordu-Siyaset Çatışması*, İrfan Yay., 2. bs., İstanbul 1999.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, "II. Sultan Abdülhamid'in Hal'i ve Ölümüne Dair Bazı Vesikalar", *Belleten*, c. X/sy. 40 (Ekim 1946), ss. 705-748.

Yahya Kemal, *Siyasî ve Edebî Portreler*, 3. bs., İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, İstanbul 1986.

Yalçın, Hüseyin Cahit, *Siyasal Anılar*, Türkiye İş Bankası Yayınları, 2. bs., İstanbul 2000.

EKLER

EK-1

Yıldız Sarayı'ndan biri altın diğeri gümüş işlemeli iki tüfek çalmaktan suçlu bulunan Mülazım-ı Sani Osman Efendi hakkındaki Divân-ı Harb-i Örfî kararı. BOA., İ. AS., 87/40 [23 Haziran 1325 tarihli belge].

EK-2

Yıldız Yağması muhakemesini gerçekleştiren I. Divân-ı Harb-i Örfî
Heyeti

Dersaadet, 27 Temmuz 1336 [27 Temmuz 1920], Nu: 20, s. 1.

EK-3

Nemrut Mustafa Paşa riyasetindeki I. Divân-ı Harb-i Örfî'nin Yıldız yağması davasıyla ilgili kararının ilk iki sahifesi. *BOA., İ. DÜİT., 177/32*
[7 Eylül 1336 tarihli belge].

L0111.00177

EK-4

Hüseyin Hüsnü Paşa ve arkadaşlarının I. Divân-ı Harb-i Örfî kararı üzerine Dâhiliye Nezaretî'ne taktim ettikleri mağduriyetlerini belirtir dilekçe. BOA., İ. DÜİT., 177/32 [9 Eylül 1336 tarihli belge].

EK-5

I. Divân-ı Harb-i Örfî tarafından tecziye edilen şahıslara verilen cezalarda indirimle gidildiğini gösterir belge. BOA., İ. DÜİT., 177/32 [26 Eylül 1336 tarihli belge].

EK-6

Yıldız Yağması tetkikatı hakkında haber veren ve maznunların resimlerini havî gazete yazısı. *Vakit*, 2 Kanun-ı Evvel 1336 [2 Aralık 1920], Nu: 1070, s. 1.

« ییلدیز یاغماسی » تدقیقاتی

تدقیقاتک بوکون اکمال ایدلسی امید اولوشمقدهدر

« ییلدیز یاغماسی » مسئلهسندن دولای نوبت و مختلف مدائره حبه محکوم ایدیلن ذوات حقدمه کی مضبوط حکمیه تک تدقیقاتی هنوز ختام بولامشدر . ددن مجلس نیر عسکری نفثت باشانک ریاستی آلتنده طویلانہ رق مضبوط تک تدقیق ایلہ مشغول اولمشدر . تدقیقاتک آقشاه ایدر اکمال مأمول ایلکن «سین قاطنک بکدن تدقیق لازم کلد بکنندن بو خصوصده برقرار ایشاد ایدلمه مشدر . تدقیقاتک بوکون اکمال و برقرار اعطاسی امید ایدلنکدهدر .

مجلس نیر عسکری تدقیقاتی نتیجه سنده اِحاسل ایشدیکی قاضیه دائر تشبیهی به قدر هیچ بر وجهله اِحساس رأی ایشتمش ايسهده مدعی عمومی معاوندکننک علی وجهله نفیس قراری اعطا ایدلجنکه احتیال و برکنکدهدر .

معلومندرکه بومسئلهدن دولای موقوف بولوتان ذوات اچمه مهم بریکونه بالغ اولمقدهدر . بومیانده سابق داخله نظری حازم بک ، اهبان حسین حسنی پاشا و سابق قوماندانلردن غالب و حسین رضا پاشا بولوتندهدر . بودرت ذانک حیسنهانده جکدر دکاری بروسسی درج ایدیوروز .

« ییلدیز یاغماسی » محکوملردن

حسین رضا پاشا ، حازم بک ، حسین حسنی ، غالب پاشا

